

POVESTI

slovenskemu ljudstvu
v pouku in zabavo.

Zbral in uredil

ANDREJ KALAN

urednik »Domoljuba«.

Izbrano iz »Domoljuba«

IV. zvezek. — Cena 20 kr.

V Ljubljani, 1893.

Založilo »Tiskovno društvo«.

Tisek »Katoliške Tiskarne«.

I.
Simbaloba.

Povest iz afrikanskih misijonov.

Ko se je pričel v Afriki deževni čas, to je takrat, ko je pri nas zima. — prišel je k misijonarju očetu Naj-u v vzhodni Afriki lep, močan, kacih dvajset let star črnc, ki se je imenoval Simbaloba. Prosil je misijonarja, naj ga sprejme v službo, da bode v zavetju. Pripovedoval je, da je sin nekega glavarja in da je bil še jako mlad od sužnjiških lovcev vjet in potem ločen od starišev; moral je iti za to roparsko druhaljo, služiti moral je na ladiji, in potem prišel je v roko nekega človeka iz roparske sužnjiške družbe, ki je napravljala lov na sužnje, bila pa je že razpuščena. Pri tem moral je toliko pretrpeti, kakor še nikoli popreje.

Natančno pripovedoval je svoje življenje očetu Naj-u. Takole nekako je pripovedoval:

I.

•Ko sem prišel k tem ljudem, sprejeli so me tako, kakor še nikjer poprej. Toliko surovostij sem moral tukaj preslišati in pretrpeti, da sem se od žalosti vrgel na zemljo in jokal.

Ako se je družina vsedla h kosilu, se zame še nihče zmenil ni. Jaz sem bil pa hudo lačen, ker že celi

dan nisem bil nič jedel. Zato sem šel k gospodarju in rekel: »Jaz sem lačen.« Škodoželjno nasmejal se mi je gospodar. »Kaj misliš, da sem jaz tvoj kuhar?« rekel je. »Pri nas skrbi vsak sam zase, kakor hoče!« »No če je pa tako, bom si pa že kaj poiskal v tvojem šatorišču!«

Pozneje odločil mi je gospodar majhen kotiček v njegovi koči, kamor naj bi hodil spat. Komaj sem oči zatisnil, pride k meni Anguste, tovariš mojega gospodarja, ter me opazuje, ako že spim. To se je meni zdelo čudno.

Mislil sem, kaj bi to pomenilo. Delal sem se, kakor da bi spal, v resnici sem pa na vse natančno pazil. Ni mi bilo treba dolgo čakati. Anguste poklical je svoje tovariše v bližnjo kočo. Jaz sem se pa tiho za njimi splazil in poslušal na vsako besedico. Kar sem tukaj slišal, potrdilo je mojo sumnjo. Gabunci, prebivalci v vzhodni Afriki ob reki Gabun, imajo navado strupa dati svojim sužnjikom; s tem postane njih razum top in potem so sužnji bolj udani svojim gospodarjem. Zaradi tega je pa tudi znano, da so sužnji v tej deželi posebno topi, bedasti in odurni. Sklenili so, da bodo to drugi dan storili tudi z menoj. Jaz sem pa sklenil jim zmesti štreno, ter si preskrbel neko zelišče proti strupu.

Ko me je drugi dan Anguste povabil h kosilu, jedel sem tukaj za štiri. — »Tako je prav«, hvalil me je stari ropar, »odslej bodeš kakor moj otrok!« — Jaz sem se mu zahvalil in hotel iti, pa stari lisjak me ni pustil iz svoje koče. Jaz sem bil že v skrbeh, kaj bo, če bode ta strup deloval popreje, kakor bodem jaz mogel vžiti svoje zelišče. K sreči se stari ni mogel zdržati svoje navade, da ne bi šel spat po kosilu. Jaz sem se tudi delal, kakor da bi spal; ko sem pa videl, da je stari zaspal, splazil

sem se tiho iz kože, použil protistrup in si tako ohranil razum. Da bi mi pa še jedenkrat ne dali strupa, delal sem se neumnega, kakor bi mi bil strup v resnici škodoval in bil sem potem jedno leto z delom in tepenjem preobložen.

Mnogo sem moral trpeti zaradi neke deklice moje starosti: mislili so, da je hči Angustejeva. Midva sva si bila dobra in ker je stari večkrat zapazil, da je deklica meni prijazna, bil sem hudo tepen. Pri neki taki priliki se nisem mogel zdržati, da ne bi bil preklinjal svojega mučitelja, seveda v svojem materinem jeziku, katerega pa stari ni razumel. Ko je to slišala deklica, me je tako čudno pogledala in jaz sem si mislil, da mi hoče nekaj očitati. Brž nato je vzela vrč in šla po vodo, pri tem pa je pela v mojem maternem jeziku pesem, v kateri me je vabila, naj grem skrivno za njo. Jaz sem šel in sem jo dobil blizu studenca.

»Ti si moj brat, ti si moj brat!« klicala mi je naproti. »Jaz najdem na tebi vedno kaj tacega, kar me spominja na mojega brata. On je bil še jako majhen, ko so ga ukradli; reci, da si moj brat!«

»Ne, to je nemogoče, Vere Mbija«, odgovorim ji, »jaz nisem imel nobene sestre v tvoji starosti.«

Vere Mbija je zajokala. »Ubogi brat, mislila sem že, da sem ga našla in bila sem že tako srečna!«

Jaz sem se jokal z njo vred in rekel: »Vere Mbija, jaz ti hočem brat biti, ljubiti te hočem, kakor brat!«

Nekoliko časa je molčala, potem pa rekla: »No, to je, kar sem bila hotela od tebe vedeti. Zdaj se vrniva v vas, drugič mi bodeš povedal ti svoje dogodbe in jaz ti povem svoje!«

S temi besedami sva se ločila.

Ko sem jo drugič zopet dobil, vprašal sem jo: »Ti torej nisi Angustejeva hči?»

»Ne, jaz sem le njegova sužnja!« odgovorila mi je.

»Torej ti tudi nič mari ni zanj?» vprašam jo dalje.

»Kaj mi hoče zanj mari biti? Pa Anguste me hoče imeti za svojo ženo«, odgovorila je Vere-Mbija.

Pri tej novici poskočil sem od jeze. »To je nemogoče, iz tega ne bode nič!« rekel sem.

»Jaz tudi upam, da iz tega ne bode nič in zidam pri tem na tvojo pomoč!« rekla je Vere-Mbija.

Anguste pa je zapazil, da sva se bila oba istočasno oddaljila od koč, in ko sem prišel nazaj, dal me je tako preteptsti, da sem ležal šest tednov. Vere-Mbija mi je skrivno stregla in brez njene pomoči bil bi v tem času gotovo poginil lakote.

Ko so se mi začele celiti rane, pripravljali so se že na ženitev Angustejevo z Vere-Mbijo. Nesrečna deklica si ni vedela pomagati. Potožila mi je svojo nesrečo. Jaz ji nisem znal pomoči.

Jela se je ženitev praznovati in ples se je že začel, ko nenadoma Anguste umrje. Jaz in Vere-Mbija bila sva srečna. Ali kedaj je pač suženj srečen?

Prodali so me novemu gospodarju. Moral sem zapustiti Vere-Mbijo. Na morju bil sem prodan tretjemu gospodarju za sodček žganja. Gospodar je bil malikovalec duhovnik, zval se je Otoča, jako grozoviten in trdosrčen človek. Bil je tudi kupčevalec in jaz sem mu moral prevažati blago. Po vseh rekah brodil sem in nakupoval kavčuk in slonovo kost, katero je moj gospodar prodajal angleškemu trgovcem. Nekega dne šli smo v obližje Pindi-ja,

kjer sem zapustil Vere-Mbijo. Sklenil sem videti jo; šel sem zato skozi gozd s šestimi tovariši k studencu, kamor je ona navadno zahajala po vodo. Dolgo smo jo čakali, da je prišla, a ni prišla sama, ampak spremljal jo je duhovnik-malikovalec. Mi smo skočili iz grmovja, duhovnik je zbežal, a Vere-Mbija je spoznala mene in šla z nami. Bežali smo po gozdu, preganjani od vseh strani. Jedno uro pozneje bili smo v varnosti.

II.

Nekaj mesecev pozneje umrl je moj gospodar. Po tamošnji navadi poklicali so duhovnika-malikovalca, ki je ob enem tudi prerok. Ta odbere iz družine umrlega jednega, kateri je umrlemu gospodarju kriv smrti. Tega potem darujejo malikom. Na mojo veliko nesrečo šli so po ravno onega duhovnika, ki je takrat spremljal Vere-Mbijo, ko smo jo bili odpeljali. Jaz ga nisem spoznal, a Vere-Mbija ga je takoj. Vedel sem dobro, da duhovnik navadno kakega sužnjika izbere ter ga hudodelstva obdolži; in ko sem jedenkrat videl, kako me je ta grdo pogledal, me je kar mrzaz spreletel. Šel sem in poiskal Vere-Mbijo.

»Ali si ti spoznal čarovnika?« vprašala me je.

»Ne, ali zdi se mi, kakor da bi ga bil že jedenkrat srečal«, rekel sem ji.

»Seveda. Ko je umrl Anguste, prišel je in obdolžil njegova brata, da sta ga zastrupila in dal ju je umoriti. Pozneje bil je z menoj, ko si me odpeljali.«

Zdaj mi je bilo vse jasno. Bilo je to slabo za-me. V strahu sem bil, da me ta človek pogubi.

»Bojim se, da se bodeš moral ti pokoriti za umrlega Otobo; beži, kar najhitreje moreš!« prigovarjala mi je Vere-Mbija.

»Ne, bežati ne smem!« odvrnil sem ji, »potem me bodo preganjali in vjeli in bodem moral na grozovit način umreti. — Rajši beži ti!«

»Ne, sama nočem bežati!« odvrnila mi je, »rajši bodem tukaj ostala, morebiti ti bodem lahko še kaj pomagala.«

In pri tem je ostalo.

Komaj je ta dan zašlo solnce, začel se je ples. Vse se je zbralo pod veliko kolibo. Bobnanje se je pričelo in za tem jednoglasne žalostne pesmi. Ko se je to končalo, stopil je čarovnik v sredo. V jedni roki imel je staro ogledalo, iz katerega je imel navado prerokovati dogodke v prihodnjosti. Nekoliko časa je pazljivo gledal v steklo in govoril nerazumljivo z nekom, katerega je baje pred seboj videl v ogledalu. Za dolgo časa je rekel: »No, vendar ga vidim, tukaj pride, je že . . ., vendar ga še ne morem spoznati natanko . . ., zdaj se bliža, ga že poznam . . ., o zlodej, te že imam, zdaj si že v moji oblasti, in več mi ne uideš . . .«

Po tem samogovoru pogledal je zlobno po vsem prostoru in govoril dalje: »Zlodej, ki sem ga videl v ogledalu, je tukaj; ali jaz ga nočem imenovati po tej prvi skušnji; duh sam ga naj pokaže! Prosti možje s svojimi družinami naj se postavijo na eno stran in sužnji na drugo!« Na to vzame čarovnik iz svojega orodja dobro zapečateni zavitek in reče: »V tem zavitku je klej. S tem si namažem roke in potem pridem okoli in manem roke. Pred katerim oddelkom bodem takrat, ko rok več ne bodem mogel ločiti, ondi je zlobnež.«

Čarovnik hodi na okrog. Ko je šel prvič, ni bilo nič posebnega. Klej je bil še moker. Ko je šel drugič, obstal je pri oddelku sužnjev in rekel: »Tukaj je morilec!«

Pri teh besedah se obrne, zapiha v roke in te so se zopet razpustile.

Nato je zapovedal sužnje postaviti v jedno vrsto. Potem je šel počasi ob vrsti in si mël roke. Ko je prišel v mojo bližino, zaigral mu je zloben nasmeh okoli usten. Zamizal sem in omedlel, ko je zavpil ta zlobec: »Ti si morilec, poglej moje roke; že v drugič te je pokazal duh.«

Pri teh besedah planili so drugi sužnji po meni in me zvezali. Vsi so bili poprej z menoj v isti nevarnosti in sedaj so bili veseli, da bodem jaz za-nje trpel. Privezali so me k stebru in šli veseli domov.

III.

Žalosten udal sem se v usodo in čakal jutra. Kar zaslišim šum za seboj in človeško postavo. Prišla je Vere-Mbija.

»Brzo beživa!« zašepetala mi je.

»Kako bežati?« rekel sem ji, »nato še misliti ni. Le poglej težko verigo in trdno zapono. Beži sama in reši se!«

Vere-Mbija je nato izginila, pa se takoj zopet vrnila s staro pilo v rokah. Če tudi sem ugovarjal, ni marala nič, ampak trudila se je na vse pretege, da bi prepilila verigo. Kar zapoje petelin. »Je že prepozno! Misli sama nase! Kmalu bode dan!« rekel sem ji, a ona se ni zmenila nič, ampak pilila nadalje.

Satanski smeh jo je predramil. Čarovnik stal je pred nama.

»No, torej sem te vendar zalotil, moj otrok!« rekel je deklici in se ji škodoželjno smejal. Bila je tepena in čarovnik zapovedal jo je peljati nazaj v kočo.

Komaj se je zaznal dan, prišel je čarovnik zopet in spremljalo ga je nekaj starih mož.

»Če tudi si suženj«, rekel mi je, »hočem ti vendar dovoliti, da se rešiš po skušnji v ognju.«

To je bila le nova muka zame. Jezen rekel sem: »Le iz maščevanja si me obdolžil, jaz nočem poskušnje v ognju, ker ti jo bodeš že tako napravil, da je ne bodem mogel prestati!« Če tudi sem se branil, napravili so ogenj in prinesli dve sablji. Ko sta bili obe sablji razbeljeni, drgnil je najprvo svoje in potem moje stegno z onim klejem, katerega je bil že poprejšnji dan rabil pri vedeževanju. Potem je vzel jedno izmed razbeljenih sabelj in si jo pritisnil na svoje stegno.

»Možje, tukaj vidite«, rekel je okoli stoječim, »da se mi nič ne zgodi, kajti jaz sem nedolžen!«

Nato vzel je drugo sabljo in jo pritisnil na moje stegno. Grozno sem zarjovel, ker meso se je prežgalo mahoma do kosti. Kako je čarovnik napravil, da se on ni ožgal, mi še do danes ni znano.

»Sedaj ni nobenega dvoma več«, rekel je čarovnik, »Simbaloba je morilec svojega gospoda; on mora umreti, kakor suženj v ognju!«

»On mora umreti!« klicali so za njim njegovi spremljevalci.

Nato zapovedal je čarovnik dvema sužnjema z menoj oditi in pripraviti gromado. Rekel je, da takoj pride za njima. Sužnja dejala sta me v ladjico in odplula proti kraju, kjer ni bilo nobene vasi. Opoldne je bila

gromada pripravljena ali čarovnika še ni bilo. Sužnja bila sta lačna; zato mene privežeta k drevesu, sama pa sta šla iskat hrane.

Komaj sta mi prišla izpred oči, že sem mislil, kako bi se oprostil vezij. Posrečilo se mi je doseči z zobni vrv in potem sem grizel nitko za nitko. Delo je šlo počasi od rok, ali šlo je pa vendar. Bila je že dobra polovica vrvi pregriznjene, ko zaslišim zopet veslanje. Z nadčloveško močjo pretrgal sem vrv. Hitro sem si odvezal vrvi na nogah in ravno, ko so stopili moji rablji na suho, zginil sem v gozdu. Čim dalje sem šel po gozdu, tembolj močvirna je bila zemlja, naposled moral sem že kar bresti močvirje. Moral sem se ustaviti in noč prebiti na vejah. Drugo jutro sem šel zopet težavno dalje po velikem močvirju in prišel do neke reke. Hotel sem jo prebresti, ko zaslišim zopet v obližju veslanje. Hitro sem se umaknil v gozd na drevo in gledal skozi drevje, kdo da je. Bil je moj smrtni sovražnik — čarovnik. Ko me je zagledal, pomeril je s puško name. Ves pogum zapustil me je. Spustil sem se in padel z drevesa v vodo. Slišal sem, kako je puška počila in mi krogla zvenela nad glavo. Ko sem bil služabnik pri kapitanu, navadil sem se plavati in to mi je tukaj koristilo. Plaval sem nekaj časa pod vodo in potem se skril na bregu. Ko me je zgrešil zakleti sovražnik, veslal je dalje. Tako sem se otel zopet iz velike nevarnosti.

Od tam hodil sem proti reki navzgor in prišel v neko vas. Pripovedoval sem ondi svoje dogodbe in dali so mi jesti. Neka stara žena obvezala mi je rane od opekline in potem so mi pokazali pot proti morju.

Bil sem zopet prost. Čeprav me je bolela zeló noga, korakal sem vendar dalje. Tako sem prišel potem sem

do hiše belega moža, kjer me bodo, kakor upam, sprejeli v varstvo.

IV.

»Mi smo to dogodbo z velikim zanimanjem poslušali«, tako pripoveduje misijonar oče Naj. »Upanje mladega moža, da se ga bode beli mož usmilil, se je spolnilo. Obljubil sem mu, da ga bodem poslal v Gabun k velikemu misijonarju«, k škofu, ki bode skrbel za njegovo prostost. Ravno ko je stopil drugi dan v čoln, prišli so črnci iz Otobove vasi, ki so povedali, da je bila tam mlada žena sezgana. Po Simbalobovem mnenju ni mogla to druga biti, ko Vere-Mbija. Jokal se je in dolžil sam sebe, da je kriv njene smrti, ker se je čarovnik maščeval nad njo zaradi njegovega bega. S potrjim srcem šel je v Gabun, kjer je dobil delo pri neki trgovski ladiji. Vsak dan pa je prišel v misijonsko hišo, kjer se je podučeval v krščanskem nauku.

Nekaj časa potem poslal je gospodar Simbaloba z nekim naročilom v sirotišče. Tam je prišel v veliko sobo, kjer so delale deklice. Gledal je po sobi, in naenkrat obtičale so mu oči na deklici v modri obleki — (modra obleka je tam zalujoča obleka). Stopil je bližje in ozrla se je tudi po njem deklica v modrem krilu. V tem hipu zakričala sta oba naenkrat od veselja, ter si stiskala roke in čudila, da se zopet vidita in sicer na takem kraju. Simbaloba in Vere-Mbija sta se zopet našla.

V.

Simbaloba in Vere-Mbija sta bila kmalu podučena v resnicah svete vere. Dva meseca pozneje bila sta krščena

in isti dan poročena. Ta dan jima bode nepozabljiv za vse življenje. Sedaj stanujeta v kristijanski vasi pri Sveti Ani, kjer je Simbaloba sezidal lepo kočo, okoli katere obdeluje rodovitno zemljo s svojo dobro ženo. Ne manjka jima ničesar, zlasti odkar jima je Bog podaril dvoje prav čvrstih otrok. Našla sta poprej sužnja lepo prostost, našla pa, kar je še več vredno, tudi pravo vero, ki ju že sedaj osrečuje na zemlji.

II.

Srečna pomota.

Lepega jutra meseca junija pomikal se je počasi po prašni veliki cesti star poštni voz proti grajsčini Dobrški. Spredaj na vozu je dremal poštni hlapec, notri sta sedela dva gosposka človeka, naslonjena vsak v svoj kot. Molčala sta ter bila globoko zamišljena. O starejšem bi rekli, da je bržkone kak igralec ali zdravnik. Velika, srebrna očala, visok, do brade segajoč zavrtnik, resen obraz, žive oči, vse nam pravi, da se ne motimo. Na mlajšem popotniku ne opazimo ničesar, kar bi nas posebno zanimalo, drugega ne moremo reči o njem, kakor da je mlad in čeden gospod.

»Bogomir«, pretrga naposled starejši potnik molčanje, »kesam se, da sem te vzel s seboj; čim bolj premišljujem značaj svojega sošolca, tem bolj se mi podira nada, da se ti posreči tvoja namera. Ne veš, kako trdovratni so taki ljudje!«

»Jaz pa menim«, zavrne ga mladi gospod, »da zaradi neznatnega razpora iz dijaških let oče ne bo

onesrečil svoje edine hčere na veke. Pa naj mi tudi odkloni prošnjo, poskusiti hočem vendar zadnjikrat. Ako mi izpodleti i danes, ter Kristina res ne bo moja, potem *

»Bodeš vzel drugo«, pristavi šaljivo oni, in zopet sta molčala oba.

Menda je že uganil bralec, da sta gospoda, ki se vozita z našo pošto, oče in sin. Predpustom se je seznanil le-ta v mestu s hčerjo grajščinskega oskrbnika Dobrškega. Kristini je bil tudi Bogomir po mislih in odsihdob sta se rada videla, ter živela v lepi nadi, da ju kmalu združi sveti zakon v ljubezni za celo življenje. Toda Kristinin oče je bil drugačnih misli. Komaj je zvedel o tej ljubezni, pisal je hčeri v mesto, da naj pride nemudoma domov; zajedno ji je ostro prepovedal občevati z Bogomirom.

Kmalu zvesta ženin in nevesta, da je med očetoma star razpor še iz šolskih let, kateri se še zdaj ni polegel zlasti zaradi tega, ker je vsled usode svetovalec Sever postal predstojnik Dobrškega gospoda oskrbnika.

Kdo je bil tega bolj žalosten nego Kristina in Bogomir! Vendar sta gojila oba nado, da se nesrečni prepir srečno poravna, zlasti, ker je grajščinska gospa Bogomiru pisala, naj pride prilično osebno na Dobrče in vsi skupaj bodo nedvojbeno zmogli trdovratno srce očetovo.

Prilika se je kmalu ponudila Bogomiru. Njegov oče je dobil nalog, da uradno pregleda vse cesarske grajščine. Moral je torej tudi na Dobrče. Komaj zve sin to novico, hoče po vsi sili z očetom, da poskusi zadnjikrat z vso odločnostjo svojo srečo. Ta mu sicer odsvetuje, češ, da je itak vse prizadevanje zaman. Ker se sin ne dá pregovoriti, vzame ga s seboj, dasi silno nerad.

II.

Hlapec se je prebudil ter mahnil z bičem po konjih, ki pa se zanj nista dosti zmenila. Precej visoko je bilo že solnce, ko se ustavi pošta pred gradom. Gospoda izstopita, ter gresta naravnost do velikih vrat, ki so bila zaklenjena.

Kadar namerjamo izvršiti kaj imenitnega, zdi se nam pomenljiva vsaka tudi najmanjša okolnost. Zato pravi natihoma oče: »Bogomir, ako bo nama srce oskrbnikovo tako trdovratno zaprto, kakor njegova vrata, slaba se bode godila nama.« Tudi temu so se zdela zaprta vrata slabo znamenje in potrta stopita v vežo, ko jima pride stara dekla odpirat. Ko zvesta, da je gospod oskrbnik v pisarni, krene svetovalec naravnost proti pisarni, sinu pa veli, naj se gre mej tem poklonit gospej in hčeri.

Pustimo ga torej, da izvrši svoj posel, ter pogledjmo za gospodom svetovalcem. Pred pisarno ugleda tri kmete, ki so stali pred vratmi gologlavi ter čakali, da jih pokliče »častiti gospod«.

Ta sedi v pisarni na mehkem stolu, naslonjaču. Obraz mu je rdeč in lepo rejen, ponos in zadovoljnost mu bereš na obličju. Mož je namreč uprav završil važno uradno delo, da je pospravil drugi svoj zajutrek. V svoji domišljiji je namreč mislil, da je on nenadomesten cesarski uradnik in zato je vse storil, da ohrani državi še dokaj let svoje življenje in svoje moči. Žal, da ga je mučila že dlje časa nadležna bolezen — putika. Pregarjal si je trganje po udih, kakor je mogel in znal in uprav zdaj mu je nekoliko odleglo. Zato ga vidimo tako za-

dovoljnega — spati v naslonjaču in zato je bil kmetom prepovedan uhod.

Kar nekdo potrka na vrata. Srpo se ozre »častiti« proti vratom, nagubanči čelo, napihne ustnici in že ima na jeziku debelo kletev, da zaroti drzne kmete, ki ga motijo v prijetnem počitku — kar stopi v sobo bivši šolski tovariš, sedanji svetovalec in nadzornik Sever.

»Sam vrag te je prinesel«, sikne natihoma med zobmi, vendar zakrije nevoljo, naredi uradnišk obraz ter pozdravi prišleca spodobno. »Gospod nadzornik« — ga vpraša potem mrzlo — odkod nepričakovano prideš?«

»Opravki, gospod tovariš, ti vražji opravki, nič drugega. Zopet mi je bilo ukazano pregledati vse moje urade. Posel moj bi bil seveda lahak, da najdem povsodi vse v takem redu, kakor pri vas.«

Bolje bi se gospod nadzornik ne bil mogel prikupiti »častitemu«, kakor se mu je prikupil s to pohvalo, zato pristavi ta vidno razveseljen: »Veselilo bi me zeló, da ste danes opoludne pri meni na kosilu, gospod svétnik, toda prosim, da ste z mojo gostoljubnostjo tako milostni, kakor z mojim uradnim poslovanjem!«

»Prav rad sprejemem vašo preprijazno ponudbo, toda oprostite, tudi Bogomir je z menoj; uprav se je šel poklonit častiti vaši rodbini.«

Častitemu si mogel brati na obrazu, da mu ta dostavek ni povšeči, a pomagati si ni mogel iz zadrege drugače, kakor da povabi na obed tudi sina.

Nadzorniku je šlo na smeh, ko je videl, v kako zadrego je spravil oskrbnika in kako spreminja »častiti« svoje obličje; že je mislil se posloviti vendar se premisli in povzame: »A propos! Ukazano mi je zlasti natanko

pregledati ječe. Čule so se namreč pritožbe, da so ječe premajhne, nesnažne itd. Čudno, da so visokim gospodom jetniki tako pri srcu; naposled menim, dobimo celo povelje, naj mi uradniki celo vičemo te ptiče. Uverjen sem, da je v vašem zaporu vse v najlepšem redu, vendar želim pogledati, da izpolnim uradno svojo dolžnost.*

»Slobodno, gospod svetovalec! Rád bi vas sam spremil, a poglejte — »častiti« je pokazal na svoje z volnenimi rutami obvezane noge — oprostite torej! Vodil vas bo moj strežaj. Toda prosim, gospod nadzornik, potrpite z njim, kajti še-le nekaj tednov je pri meni, torej mu manjka primerne spretnosti.*

»Prav dobro! Da mi le pokaže ječo in odpre vrata. Naposled obiščem še gospoda župnika, starega prijatelja in točno opoldne sem pri vas.*

Mej tem pogovorom je bil prišel poklicani sluga. Gospodar ga resno pogleda od glave do nog, potem mu ukaže:

»Peter, tega gospoda spremi v ječo; ključé potem nazaj prinesi!*

»Na svidenje!« zakliče svetovalec, ter gre za čuvajem. Ko prideta na veliko dvorišče, pokaže mu čuvaj visoko, začrnelo zidovje ter spusti tujega gospoda naprej, sam pa koraka molčé za njim. Le-ta ga je večkrat obgovarjal, hoteč od njega zvedeti vsakoršne reči, a čuvaj je le molčal; menda se je bal gosposkega in čedno opravljenega človeka, ali pa je tako zvesto spolnoval povelje, da ne sme spregovoriti nobene besede s kaznjenci, ki jih pelje v ječo.

Prišla sta do velikih železnih vrat. Sluga stopi naprej, odmakne težki zapah, ter odpre vrata. Svetovalec

stopi moško na prag, sname očala ter jih začne mogočno zbrisovati z belim robcem. Ko se tako pripravi za svoj velevažni posel, stopi čez prag v tamne prostore; kar začuje, da so se vrata za njim zaprla in da je glasno zarožljaj ključ v ključavnici. Sprva se je temu nasmehnil, meneč, da mu hoče verni sluga pokazati na oči, kako varno in močno se zapirajo vrata v ječo, ali ko se čujejo koraki vedno bolj od daleč in postane naposled vse tiho, ustraši se gospod ter začne premišljevat, kaj neki to pomenja. Naposled mu pridejo na misel dvoumne besede oskrbnikove in bilo mu je jasno početje čuvajevo. Začel je glasno vpiti, a niso ga slišali v prvo nadstropje; tresel je ob železne mreže v oknih, a nežne roke niso bile kos močnemu železju. Ko se je bil nekoliko pomiril, iskal je mehkega stola, kakoršnega je bil vajen doma, da bi sedel in premislil, kaj mu je početi in kako naj se maščuje zaradi nečuvvenega dogodka. A zaman se je oziral po kotih, družega ni opazil, kakor celo vrsto golih, lesenih klopi, ki so služile jetnikom za postelje.

Polagoma se mu je ohladila jeza. Naposled se mu zdi celi dogodek tako smešen, da se začne sam sebi smejati, a to ga kmalu mine in v grozni temi vzbudi se mu zopet jeza in že snuje maščevalne naklepe, kako bi se najbolje znosil nad svojim tovarišem.

III.

Bolje se je godilo Bogomiru. Z največjo radostjo sta ga sprejeli gospa in Kristina. Bilo je to pač veselo svidenje; samega veselja so se jokali vsi trije. A ni kazalo mnogo jokati, treba je bilo hraniti solze za opoldne, ko pride iz pisarne trdosrčni gospod oče in mu bode treba ganiti kameneno srce.

Uprav so bili vsi trije v živahnem razgovoru, kar dobi gospa iz pisarne poročilo, da prideta danes dva tuja gospoda na kosilo. Hitro se odpravi v kuhinjo, da ukrene vse potrebno za kosilo. Bogomiru in Kristini zdelo se je to povabilo tudi dobro znamenje, menila sta celo, da se je vršil med starima bržkone že kak pomenek o velevažni stvari.

Ali zginila jima je mahoma vsa nada, ko pride opoldne oskrbnik domov, pa Bogomira jako mrzlo pozdravi. Še bolj je jel kazati »častiti« svojo nevoljo, ko ura odbije poldne in svetovalca ni bilo. Ker je rekel, da obišče gospoda župnika, pošlje slugo v župnišče klicat gospoda. Sluga se tudi dolgo vrnil ni, tako, da je bilo čakanje res mučno celi družbi, najbolj pa oskrbniku. Najraje bi se bil glasno znesel nad zanikrnostjo nadzornikovo, vendar je skrival togoto in le natihoma godrnjal sam pri sebi: »Da bi ga vrag vendar že prinesel; vse bo mrzlo in postano!«

Strežaj se vrne, a s poročilom, da danes gospoda nadzornika pri župniku ni bilo. Vsi navzoči se spogledajo, češ, kje je gospod; se mu je li kaj pripetilo, da ga ni. Bogomir se kar odpravlja iskat očeta, ali gospod gostitelj veleva, da najprvo treba obedovati, potem pa naj gredó vsi iskat svetovalca.

Sedli so za mizo, a jedli so razven gospodarja vsi brez veselja in le prisiljeno; nemir in skrb si mogel brati na licu vsakemu.

Kar stopi v obednico kuharica ter zašepeče milostivi nekaj na uho.

»Pa mi vsaj povedi«, reče ta obrnivša se k soprog, »kadar dobimo kakega novega jetnika, da vem

zaradi hrane. No, pa danes bomo imeli vsi dosti.« Tako pokrega gospa oskrbnika ter položi žlico na mizo.

»Kakšnega jetnika?« vpraša čudeč se »častiti« in osorno pogleda soprogo. »Jaz o tem ne vem ničesar. — Kje je Peter?« — Le-ta strahoma vstopi.

»Peter, kaj pa praviš nekaj o novem jetniku? Se ti sanja kali?«

»Saj mi je ukazala vaša milost danes zjutraj, da naj sprejemem tujega moža v zapor, pa ključje nazaj ...«

»Za Boga!« zagrmi nad njim razkačeni oskrbnik, »rekel sem le, da razkaži gospodu naše ječe. Ali je res ta hlapec zaprl gospoda svetovalca? — Buča zabita!«

Zagonetka je bila rešena. Vse je zagrešil ubogi Peter. Vsi se smejajo na glas, le »častiti« se drži resno.

Odpravi se takoj vsa družba rešit jetnika, celo »častiti« vzame palico in šepa godrnjaje za drugimi. Peter odklene s tresočo roko železne duri, kajti bil je uverjen, da mu prileti gorka zaušnica okoli ušes, kakor hitro se odpró vrata. Toda svetovalec stopi iz zapora počasi ter reče miren in resen obrnivši se k sinu: »Bogomir, kar precej odrineva, znaš! Za skazano gostoljubje zahvalil bodem primerno graščinskega gospoda drugi pot!«

Oskrbnik ni vedel, kaj mu je početi. Ne drzne se predstojnika svojega pogledati v obraz, komaj zine besedico: »Ne zameri, gospod svetovalec, pomota je bila. Ječar je vsega kriv.«

Nato spregovori »častitega« soproga moško besedo: »Gospod svetovalec! zaradi nezadolžene pomote vendar ne boste sodnijsko postopali zoper očeta svoje sinahe!«

Ta beseda naredila je pri navzočih različen vtis. Svetovalec je debelo pogledal oskrbnika ter mu rekel:

»Gospod tovariš, kaj ste se premislili? — Ali smem res smatrati današnji dogodek kot naključje in nezadolženo pomoto?«

»Seveda!« odvrne ta, še vedno v zadregi.

»Potem se ne kesam za ure, katere sem prebil v zaporu.«

Zdaj se je še le začelo pravo veselje v Dobrškem gradu. Obhajali so zaročitev mlade dvojice, ki sta bila zdaj presrečna ter zahvalila Petra za srečno pomoto. Gospod svetovalec pa je rad pozabil na neprijetne trenutke, katere je prebil v ječi, ter dejal pri slovesu smehljajoč se: »No, kar mora človek dandanes za otroke pretrpeti, to je pa vendar od sile; celo v ječo mora človek, da jih dobro oženi.«

III.

Kjer ni Boga, ni sreče.

Skozi predmestje v mestu P. šla je kmetsko opravljena ženica, kateri se je na prvi pogled videlo, da ni domača v mestu. Skoro pred vsako hišo se je ustavila in pogledala na hišno številko. Dolgo je morala iskati, predno je našla veliko hišo, ki je nosila štev. 65.

Dvakrat je pogledala na številko, če je prava, potem pa je stopila na dvorišče, kjer se je igralo brez števila otrok. Ta hiša je bila oddeljena namreč samo na mala stanovanja in zato je bila podobna vojašnici, kjer je stanovalo več sto ljudi. Čudno se je zdelo stari ženici na tem dvorišču, kjer je vse mrgolelo. Ni vedela, kam

bi se obrnila, kje bi kaj povprašala. Nazadnje pristopila je k neki mladi, pa blede ženi, ki je ravno prala, in jo povprašala, kje stanuje neki mizar Abram.

Žena se je nekoliko pomišljala, potem pa ji je pokazala po stopnicah navzdol.

S težjim srcem ko do sem, nastopila je sedaj starka pot navzdol; komaj je prišla do konca stopnic. Pred njo bila so prislonjena vrata, na katere je potrkala. Ali nihče se ni oglasil na njeno trkanje. Zato se ojunači, odmakne vrata, in vstopi v kuhinjo, v kateri je bilo vse v neredu.

Skoro s strahom potrka na sobna vrata.

»Noter!« oglesi se ženski glas iz sobe.

Komaj stopi v sobo, skoči k njej mlada žena od zibelke svojega bolnega otroka in objame ženo.

»Mati, mati, torej ste vendar prišli!« zakliče mlada žena.

»Da, prišla sem; moj Bog, kakšno te najdem, Polonica!« odvrne mati in objame hčer.

Dolgo ni mogla nobena spregovoriti besedice od velike žalosti. Naposled peljala je Polonica mater na stol, jo posadila in jela pripovedovati dogodbe svojega življenja materi, jedini osebi, kateri je upala svoje nadloge potožiti, da si vsaj nekoliko olajša svoje trpljenje. Mati ni imela besedi za hčer — nemo povzdignila je k nebu roki in prosila pomoči božje za svojo nesrečno Polonico.

Polonica bila je jedina hči mizarja v neki vasi blizu mesta P. Še ne dvajset let stara bila je nevesta mladega mizarja Abrama. Ta je nekdanj delal pri njenem očetu in zato se oče ni protivil ženitvi, ker je vedel, da je Abram dober delavec. Materi pa ni bila ženitev

prav nič všeč, ker je zvedela iz gotovega vira, da je ženin čisto brez vse vere. To je povedala ona hčerki in ta potem svojemu ženinu. Ali ta je neizkušeno deklico takoj potolažil. Prinesel ji je tako lepa darila iz mesta in govoril tako sladke besede, da si ni dala nič dopovedati, niti od matere, niti od spovednika.

Nekega dné je izginila Polonica. Nihče ni vedel, kam je šla. Štirinajst dni potem dobili so stariši pismo, v katerem jim je naznanila, da je že vse za poroko pripravljeno. Stariši so sedaj morali privoliti v ženitev, zlasti ker so zlobni jeziki po krivici obrekovali Polonico in zaradi tega so stariši želeli, da bi se brž poročila.

Poroka pred posvetno gosposko se je tudi zvršila natančno ali v cerkveno pa ni hotel privoliti ženin. Kar nič ni hotel slišati o tej »komediji pred oltarjem«, kakor je sam bogokletno imenoval cerkveno poročitev.

Nič ni pomagala prošnja starišev niti nevestina. Ženin je vedno trdil, da popolnoma zadostuje poroka pred svetno gosposko.

Zdaj še-le so se starišem odprle oči. Jezila sta se in drug drugemu očitala krivdo. Počasi pa sta se tudi onadva potolažila, zlasti ko sta videla, da ne moreta nič več pomagati in jima je Polonica jedno pismo za drugim pisala, kako se ji vse drugače dobro godi v velikem mestu, ko v pusti vasi.

Toda ta zakonska sreča ni trajala dolgo. Prvo dete je umrlo takoj po rojstvu. Ne dolgo potem zbolel je mož. Več mesecev ni mogel nič delati in vsled tega prišle so v hišo skrbi, žalost, revščina. Rudečica izginila je s Poloničinega obraza in ravno tako, kakor se je zgubljala njena lepota, pojemala je tudi moževa ljubezen

do nje. Drugo dete se je narodilo slepo in za tri mesece je tudi to umrlo. Mož ni našel nobenega veselja v domači družini, postal je vsled teh družinskih nesreč navaden kričać, ki je pri shodih nezadovoljnežev veliko govoril, pri vinu uganjal veliko politiko, ter zapijal prisluzene novce. Družina doma je pa stradala.

Še jedenkrat posijala je nekoliko sreča v mizarja zakonsko življenje. Tretje dete, ki sta ga dobila, bil je jako lep deček. Njegovo nedolžno smehljanje združilo je zopet srca obeh soprogov. Toda, komaj pol leta staro, zbolelo je za davico. Oče se je jezil in preklinjal vse, kar je videl, žena je jokala, a ni si vedela pomagati. Sedaj še le je videla, kako žalostno je življenje brez Boga, ko človek ne more od nikoder upati pomoči. Videla je, da bi bilo lahko vse drugače, ko bi od začetka drugače živela. Na jednega človeka se je še spomnila v svojej bedi, o katerem je upala, da se je bode še usmilil, namreč na mater; oče je bil že med tem umrl. Pisala ji je in jo lepo prosila, naj pride in jej pomaga v najhujšej sili.

In katera mati se ne usmili svojega otroka in mu ne pomaga, če je padel še tako globoko! Tudi Poloničina mati je prišla, kakor smo jo videli pri začetku povesti. Ravno veliko soboto je bilo.

Polonica povedala je materi vse svoje nesreče, ki so bile hujše, kakor si jih je mati v najhujši slutnji misliti mogla.

Med pripovedovanjem se je zmračilo. Mati je vstala in vzela svojega bolnega vnuka iz zibeli.

»Polonica, kaj si rekla, da mu je?« vpraša mati.

»Davico ima, bojim se, da mi bode tudi ta umrl, kakor njegova bratca«, odvrne tožno hči.

»Ali nista poklicala zdravnika?« vpraša zopet mati.

»Da, saj tam-le na polici je zdravilo. Moj Bog! Otrok mi umrje vsak čas in še krščen ni!« izpové Polonica.

»Kaj, še krščen ni, in že pol leta star?« čudi se mati. »Kako vendar živita, ste li v tem mestu sami neverci? In tista dva otroka, ki sta vama bila umrla, ali sta bila krščena. — Govôri!«

»Ne, nista bila!« zašepetala je hči in od strahu in žalosti omedlela.

»In ti si v to privolila, ti brezverska mati, in ti si . . . moja . . . hči!?« govorila je v sveti jezi mati.

Polonica ni vedela besedice spregovoriti na te ostre, a pravične besede svoje matere. Mati stala je nekaj časa s sklenjenima rokama obrnena proti nebu brez svêta, brez pomoči, potem pa kakor razsvitljena od zgoraj stopi k mizi, vzame steklenico vode, ki je na njej stala, in reče: »Če ni družega več mogoče storiti, odpriva vsaj tej duši pot v nebesa!«

»Kaj boste storili, mati?« vpraša Polonica.

»Tvojega otroka hočem krstiti«, odvrne mati.

Polonica gleda nekoliko časa mater in reče: »Krstiti more vendar samo mašnik in mi ga nimamo tukaj, tudi ne vem, kje kateri stanuje; ker odkar sem v mestu, nisem bila še v cerkvi!«

»Strašno, kaj tacega še nisem slišala, kar sem na svetu!« čudi se mati, »vendar v sili ni mašnik neobhodno potreben, vsak kristijan zamore veljavno krstiti, če ni duhovnika blizu; to bi morala ti vedeti, če še kaj več iz krščanskega nauka!«

V tem hipu se mahoma odpró vrata in neki mož v delavski obleki stopi opotekajoč se notri. Bil je Abram, mož Poloničin, prekucuh, ki je mislil, da cerkvena poroka ni potrebna in ni pustil krstiti svojih otrok. Danes je bil seveda zopet pijan, ker je bila sobota.

Ko je zagledal čuden prizor v sobi, zaklical je: »No, kaj je to? Kaj hoče ta stara žena tukaj? Ali ste obe nekoliko prismojeni?«

Starka se ni zmenila zanj, ampak pazila le na otroka, žena ga je pa ježno pogledala in rekla: »Vedi se vsaj spodobno, ne vidiš li, da otrok umira, in ta žena je moja mati, kaj je ne poznaš več?«

»Ka-aj, moja tašča tukaj? Nekaj posebnega!« mrmral je pijani mož.

Ker mu nihče ni odgovoril na te besede, postal je usiljiv in začel govoriti: »No, tašča, kako se imate, kaj? Kaj pa imate v tej steklenici, žganje? Dajte mi ga brž, grozno sem žejen!«

»Ali se ne sramuješ tacih besedij? Vsaj sedaj odnehaj od svojih surovostij; ali ne vidiš, da ti dete umira?«

S temi besedami pomoli mu žena dete.

Obličje s smrtjo se borečega deteta ganilo je nekoliko moza, stegnil je roko po njem, a starka ga je zavrnila, rekoč:

»Pusti ga, brezbožnež; nisi se brigal poprej zanj, zato se ti ni tudi sedaj potreba in ne brani mu poti v nebesa!«

Surovež ni razumel njenih besedij.

»Stara je prismojena«, zamrmral je in šel v kuhinjo pogledat, kje je žganje.

»Zdaj pa ne smemo več tratiti časa, kmalu bode po njem!« rekla je starka, vzela steklenico v roke in vlila vodo na glavo otrokovo, govoreč besede: »Anton, jaz te krstim v imenu Očeta in Sina in svetega Duha!«

Otrok je pri teh besedah zajokal, vzdignil prsa, nato pa se krčevito zvil — potem je bilo vse tiho.

Ko se je mati zopet zavedla in je prišel mož z žganjem iz kuhinje, bil je otrok mrtev. Glasno je zastokala nesrečna žena v tej največji nesreči.

Starka pa ji je vzela otroka iz rok, položila mrliča na posteljo in se zopet k hčeri obrnila, rekoč: »Bodi potolažena in zahvali Boga za to veliko milost, tvoj otrok je sedaj angelj v nebesih, in ti bodeš imela vsaj jedno dušo v nebesih, ki bode zate Boga prosila!«

Med tem se je mož streznil. Videl je, kaj se mu je zgodilo. Jokal je, kakor dete, in poljubljal mrtvega ljubčka. Žena pa je bila kakor v medlevici, od same žalosti ni mogla ne jokati, ne govoriti.

Le starka je bila pri zavesti. Pokleknila je k hčeri, držala se je z levo roko okoli vratu in molila rožni venec.

Zdaj se je začelo daniti. Veličastno peli so zvonovi velikonočno jutro in oznanaovali vstajenje Gospodovo in praznik miru. Tudi v naši družinici nastopil je mir, smrtni mir, kakor tihota po viharju.

Mlada mati sedela je in se jokala poleg svojega mrtvega otroka, oče pa je korakal temno pred-sè gledajoč, po sobi gori in doli. Obeh misli niso bile, kakor se spodobijo na Velikonočno nedeljo. Žena vtopila se je v nekoristno tugovanje, mož togotil se je nad vsem; ali ne jednemu, ne drugemu ni prislo na misel, da bi se udala v Gospodovo voljo in se vrnila k Bogu svoje mladosti, čegar roka ju je zadela tako težko.

Le v starkinem srcu bil je mir. Sedela je pri mrtvem detetu in molila za svojo hčer, ki je bila nekdanj tudi tako nedolžna, a sedaj je padla tako globoko.

»Kaj bosta sedaj začela?« vpraša starka, ko se je žalost nekoliko polegla.

Hči ni odgovorila, pač pa obupno zrla svoji materi v obličje.

»Obleci se in pojdi z menoj!« reče starka, ko so se zopet oglasili zvonovi.

Némo sledila ji je hči, med tem, ko je mož ostal doma.

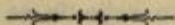
Mati peljala jo je v cerkev. Po štirih letih stopila je zopet jedenkrat žena brezverskega delavca v cerkev in bila pri službi Božji. Isti dan poiskala je tudi duhovnika, kateremu se je spovedala svojih grehov. Potolažena se je vrnila domov.

Tukaj našla je mrliča samega. Na mizi ležal je list od moža, v katerem ji je ta povedal, da s tako prismojeno in nesrečno žensko ne more več skupaj živeti. On izjavi, da je zakon ločen, in da gre po svetu, kjer si hoče poiskati boljšo srečo.

»Naj gre, kamor hoče«, reče mati, »vajn zakon pač ni bil zakon pred Bogom, in če mož takošnega noče, je bolje, da se ločita in da neha tako brezversko življenje.«

Tako se je tudi zgodilo. Ko je bil otrok pokopan, šla je Polonica z materjo domov, in je tukaj delala pridno in trpela za grehe svoje mladosti. — O možu pa ni nikoli več ničesar slišala.

Tako je življenje brez Boga!

IV.

Žgoči hlebec.

Stari kovač Miha že dolgo ni mogel več v kovačnici vzdigovati kladiva, niti kakih drugih težkih del oskrbovati, le po hiši je še sem ter tja hodil ter pogledaval, če je vse v redu. Hišo in posestvo je bil že zdavnaj izročil svojemu sinu, ki je vrlo dobro gospodaril. Če se je pa tudi na Miha vse postaralo, vendar šaljiv bil je še vedno. Kar drugi niso mogli doseči z jezo in prepiranjem, dovršil je on s šalo. Povsodi je imel svoje oči, ter skrbel za red v hiši. Marsikaterega posla, ki mu ni bil po volji, bodisi gledé poštenosti ali vedenja, poboljšal je on s šalo.

Nekoč je porednežu prav izvrstno v spomin vtisnil sedmo božjo zapoved. Čeponov Janjče je imel svojo bajtico konec vasi, kjer je prebival s svojo družino. Druzega premoženja ni imel. Živel se je s tem, da je hodil dni-narit. Tega si je nekoč izbral stari Miha, da bi mu spekel kruh, ker on ni mogel več peči, sin je bil pa z doma. Seveda Miha ni prav zaupal Janjčetu, ker za prav poštenega ta ni veljal v vasi. Sicer ne smemo misliti, da je Janjče morebiti ljudi napadal in jim kradel, kar je pri njih dobil; Bog varuj! Le kaj čisto majhnega je včasih storil, kar drugim ni bilo všeč. Tako se je Janjčetu zdel grajščinski lovec prezloben, ker je zajcem pasti nastavljal. Zato je on mislil, da jih more rešiti in potem jih doma tako skriti, da bi se jim zopet kaj takega ne primerilo. To se mu ni zdelo nič posebno napačnega. In če je včasih kako zelnato glavo vzel mimogredé s kake njive in jo potem doma pojedel, kakor bi bila zrastle na nje-

govi njivi, kaj če to biti? In če je šel po noči pogledat v gojzd, če ni morebiti kdo kaj drv pripravil, da jih znosi domov, kaj se hoče, saj tudi on kuha! Kadar je bil krompir gođen, moral se je tudi prepričati, kje imajo boljšega in zato je jemal z vsake njive, kjer je hodil mimo, dva ali tri krompirje, da je potem poskušal doma, kateri kmet ima boljšega. — To so bile misli, ki so staremu kovaču rojile po glavi, ko si je izbiral peka. Rad bi bil izbral koga družega, toda ker ni bilo v bližini nikogar, moral je vzeti Janjčeta. Janjče je seveda rad prevzel to ponudbo. Urno se je kakor izučeni pek lotil dela in skoro celi dan je imel dosti opravila s peko. Tudi pri tem svojem poslu je premišljeval, kako bi se moglo kaj odnesti. Prepričan je bil, da stari Miha dobro vé, koliko mora kruh tehtati, zato se mu ni nič kaj pametno zdelo, kar tebi nič, meni nič vzeti moke. Ali nekaj mora tudi on dobiti, to je sklenil v svoji modri glavi. Dolgo je tuhtal in naposled jo je iztuhtal. Mislil si je: no saj prav tako natanko tudi ne bode tehtal stari vsacega hleba, in če jaz od vsacega hleba vzamem nekoliko testa in sebi spečem hlebček, se mu o tem še sanjalo ne bode. Rečeno, storjeno. Hlebček bil je takoj zgnjeten, potem brž v peč ž njim, da bode prej pečen, kakor drugi hlebje in da ga potem ne bodo videli posli, ko pridejo pomagat hlebe iz peči devat. Vse mu je iz začetka šlo po sreči. Ko pa je pečeni hlebček vzel iz peči in ga hitro, ker je bil zelo vroč, iz jedne roke v drugo metal, zasliši stopinje. Janjče je takoj čutil, da se bliža stari Miha. Malo se prestraši, a ker je bil že večkrat v takih neprilikah, hitro dene hlebček za srajco in hodi sem in tja. Stari kovač je prišel k Janjčetu in je takoj videl, da ni vse

tako, kakor bi moralo biti. Vendar govoril je kakor bi čisto nič ne bil zapazil. „No, ali bo že kmalu kruh pečen?“ ga vpraša. „Da“, odvrne naglo Janjče in se obrne v stran, ter popravi hlebček za pasom, ki ga je grozno pekel. Miha je to zapazil in takoj vedel, kaj je, vendar ni hotel nič reči, ampak hotel je tata spokoriti. Janjče bi bil najraje videl, da bi Miha takoj odšel, ali ta je stal pred njim kakor pribit. Začel je govoriti o vremenu, o letini in še o mnogih družih stvareh. Janjčeta je pekel hlebec, da mu je kar pot stopal na čelo. Vedno si ga je popravljal ali nič ni bilo bolje. Miha je vse to videl in komaj je zadrževal smeh. Ali ko Miha le ni hotel oditi in je zopet nekaj novega začel pripovedovati, Janjče ni mogel prestajati več bolečin, ki mu jih je prizadeval hlebček. Ves obupen ga potegne izza srajce rekoč: „Ne morem več strpeti, četudi hlebec vidite!“ Miha bi bil kmalu samega smehu počil. Tako spokorjenega Janjčeta še ni videl v svojem življenju. Ali on je hotel, da bi se Janjče poboljšal, zato mu je rekel, da ga noče sodniji naznaniti, tudi ga ne za tatu razglasiti, ali opomniti ga hoče, kakšna kazen zadene človeka, ako nepošteno dela. Vroč hlebec ga je že zvunaj tako ožgal, da bode dolgo nosil znamenje na telesu, kako ga mora žgati še le slaba vest, če se ne očisti greha. In kdor se ga ne očisti, trpel bode še hujše kazni, žgalo ga bode v večnosti še bolj, kakor je to sedaj poskusil. Tako je govoril stari kovač Miha Janjčetu in mu naposled podaril oni osodepolni hlebec. Janjče je še dolgo imel opeklino, in prav ta bitka poskušnja in lep nauk gospodarjev sta ga privedla do sklepa, da največ velja mož poštenjak, ki nikoli ne pride v tako sitne nečastne zadrege. — Zajci v gozdu, zelnate glave

na tuji njivi in krompir v sosedovi zemlji so imeli mir pred Jančetom. Ni jih več potreboval. Dovolj mu je za potrebo zraslo na lastnem svetu, katerega je bajti prikupil s svojo pridnostjo in poštenostjo. — To dogodbo pa je še v svoji starosti rad pripovedoval domačim, ko jih je opominjeval, naj bodo pošteni in delavni!

v.

Zviti Lipe.

(Črtica iz tihotapskega življenja.)

Ni bilo prijetnejše gostilne na vsem Dolenjskem, ko je bila v solninski hiši v gorjancih ob cesti, ki je peljala iz Hrvatskega na Kranjsko. V tej gostilni so seveda najbolj popivali graničarji, pa tudi drugi ljudje, dostikrat sami tihotapci. V tej gostilni, ki je precej visoko stala, odpočili so se ljudje, graničarji so pa pregledovali blago, če ni morebiti vmes kaj prepovedanega. In kedar so vse pregledali, šli so tudi oni pit, če niso imeli ravno kje zvonaj zasledovati tihotapce. Seveda tistim pa, ki so bili na vrsti, da po hribih in soteskah zalezujejo tihotapce, se ni godilo tako dobro. Dostikrat se je kateri prehladil in posledica je bila bolezen ali pa celo smrt.

Najbolj na piki zaradi tihotapstva so imeli graničarji nekega pastirja Lipeta. Vedeli so dobro, da on tihotapi, toda pri prenašanju tobaka ga niso nikoli dobili.

S početka še mislili niso, da Lipe tihotapi, ali v neki jako viharni noči dobil ga je graničar, ko je ravno nesel veliko, jako sumljivo culo. Graničar jo je za njim

ubral, pa Lipe bil je urnejši in mu je ušel. Tudi strel graničarjev ga ni zadel.

Sicer so pa Lipeta vsi prav dobro poznali, sedaj so tudi vedeli za gotovo, da tihotapi.

Ali Lipe se za vse to ni nič zmenil. Hodil je vedno v graničarsko gostilno in je bil tam najveselejši pivec. Plačal je zmirom vse, dostikrat tudi za druge, zato ga je krčmarica rada imela in rekla, da je le tisti pošten, ki vse plača in ne ostane dolžan.

Danes prišel je Lipe zopet v gostilno. Rekel je, da je ovce pustil na Hrvaškem v varstvu nekega dečka. Lipetu se je zdelo, da je nekaj posebnega v gostilni in res je bilo. Danes dobili so novo vino in to je vse pivce zanimalo, zlasti pa graničarje, katerim je krčmarica kot stalnim pivcem, nekaj poličev zastonj dala za poskušnjo.

Ker je pa danes že vse tako veselo, so tudi graničarji Lipeta med-se vzeli, čeravno mu sicer niso bili prijatelji. Nekateri so se tudi nadejali, da Lipe še kaj plača, ker on nikoli ni bil brez denarja.

Ali bila je že smola, ravno danes Lipe ni imel beliča pri sebi. Mislil si je, saj morebiti jedenkrat nekaj na kredo dobim, ker sicer vedno vse pošteno plačam. In ni se motil, malo bolj prikupljivih besedij je moral krčmarici dati, pa je bilo. Graničarjem pa to ni bilo všeč.

„Kdor nič nima, ni pošten!“ oglesi se jeden in vsi so se zakrohotali in zabavljali Lipetu.

„Ali tihotapstvo nič ne nese?“ oglesi se zopet drugi.

„Toliko še zmirom, ko graničarstvo!“ odvrne Lipe.

„Koliko stavimo, da jaz jutri med deseto in dvanajsto uro prenesem jeden cent tobaka iz Hrvatskega na Kranjsko. In vi vsi vkup, kar vas je, ga ne boste dobili!“

Graničarji so mislili, da se šali, pa so se mu smejali. On pa je le ostal pri svoji trditvi.

„Če ga prenesem“, rekel je, „daste vi za jedno vedro, če ga pa ne bodem, dam pa jaz!“

Vsi so si udarili v roke in pogodba je bila sklenjena.

Drugo jutro bili so vsi graničarji na nogah. Povsodi so bile po vsej meji straže postavljene. Nekateri so si od veselja roke meli, ker so se veselili vedra vina, ki ga bode Lipe moral plačati. Drugi so bili zopet bolj v skrbeh in so mislili: kaj, če nas pa nazadnje le ukani, to bode večji sramota, ko škoda. Zato so skrbeli, da so bili vsak na svojem mestu ob osodepolni deseti uri.

Zdaj je bila ura deset! Vse tiho, graničarji so pazili na vsak šum. Po cesti ni nihče šel, na vsakem griču bili so graničarji. Nikjer, mislili so oni, nam ne more uiti. Čas tekel je graničarjem silno počasi.

Bilo je polu enajstih, ko zaslišijo meketanje ovac. Hitro so bili graničarji po konci, mislili so, da Lipe žene svojo čredo, pa jo je neki drugi pastir. Ali ovce so bile pa le take, kakor Lipetove, zato je graničarski nadzornik povprašal dečka, ako niso Lipetove?

„Seveda, njegove so“, odgovori pastir, „on bo kmalu za nami prišel.“

„Torej sedaj pa le pazite!“ reče nadzornik in pusti pastirja svojo pot iti.

Dolgo ni bilo nič. Zdaj pa pride voz po cesti, precej naložen.

„Stojte, kaj imate?“ zavpije nadzornik nad kmetom.

Vse so ubogemu kmetu premetali, vse vreče odvezali, deske na vozu privzdignili, toda nikjer nič. Kmet se je kar čudil, kako je to, da so graničarji danes tako natančni.

„Bog vedi, kaj se je zgodilo?“ godrnjal je, ko je naprej peljal.

Graničarji so že obupavali, ko mahoma zagledajo po cesti sem iti nekega moža. Nadzornik vzame brž daljnogled v roke. In kdo je bil — Lipe.

„Pazite, sedaj gre“, zapove nadzornik.

„Dober dan, gospod nadzornik, ali ste danes tudi vi tukaj?“ nagovori Lipe nadzornika.

„Kje imaš tobak, Lipe?“

„Je že črez mejo, gospod nadzornik.“

„Kaaj?“

„Saj veste, že mora tako biti.“

„Pa kje je sedaj?“

„Tam, že malo naprej od gostilne.“

„Kako-o-o?“

„Seveda tam je že.“

„Pa od kedaj vendar?“

„Kake pol ure bode od tega.“

„To ni mogoče!“

„Nič drugače ni! Pa prosim, gospod nadzornik, kedaj bomo tisto spili, že veste?“

„Kadar hočeš!“

„No, se vam prav lepo že naprej zahvalim. Z Bogom!“

Brez najmanjšega zadržka korakal je Lipe vesel po cesti. Burka se mu je posrečila. Nadzornik je še nekoliko upal, da bodo morebiti čuvaji na cesti tobak dobili, pa tudi ta up mu je kmalu splaval po vodi.

Sramota bila je seveda večja, ko škoda. Jeden pastir proti toliko graničarjem zmagalec! Sodček naj bi že bil, toda taka sramota!

Drugi dan prišel je Lipe zopet v graničarsko krčmo in prinesel seboj tudi precej tobaka za poskušnjo.

Graničarji so bili takoj okoli njega. Nadzornik obljubil mu je, da bo brez kazni, samo če pove, kako je tobak čez mejo spravil.

„Kako sem ga čez spravil? Gospod nadzornik, tam mimo gospoda nadzornika in še štirih družih graničarjev; ravno ob polu enajstih.“

„Za božjo voljo, kako je neki to mogoče?!“

„Čisto na priprost način, ovce so ga čez nesle.“

„Kaaaj, ovce?“

„Seveda ovce.“

„Kako vendar?“

„No, saj vidim, da se na živino prav čisto nič ne razumite!“

„Kaj praviš?“

„Čisto nič se ne razumite, vsaka ga je v volni nekaj nesla.“

„To ni mogoče!“

„Bi bili šli pa v volno pogledat. Sedaj je že prepozno!“

Sedaj bi bili graničarji, ko so morali že za vino plačati, radi zvedeli, če je vse tako res, kakor jim je Lipe pripovedoval. Vjeli so dečka, ki je takrat Lipetove ovce gnal in ta jim je povedal, da je sam pomagal Lipetu tobak za volno devati, kakor mu je pokazal. Več ni vedel.

Graničarji so morali za vino plačati in so se jezili, ko so videli, kako jih je Lipe zvodil za nos.

VI.

Svetinja.

V vzhodni Afriki napravili so misijonarji na gričku malo naselbino. Borno cerkvico obdajalo je nekaj poslopij, v katerih so stanovale zamorske družine, drugi katoličani pa so bili raztreseni daleč po vaseh; vsi so si s poljedelstvom pridobivali vsakdanji kruh. Daljni so le ob nedeljah prišli v cerkev k sv. maši, k pođuku in k skupni molitvi, bližnji so se pa zbrali vsaki večer pri rožnem vencu v cerkvici.

Bil je vroč popoldan, ko zapazi mladi misijonar, oče Benedikt, da od vseh strani tekajo zamorci proti naselbini. Kaj je neki? si misli, vendar ne kaka nesreča?

»Roparji so tû, ljudi lové, Arabci so prišli po sužnje!« mu zbegani in utrujeni pripovedujejo. Vas so napadli po noči; koliko ljudi so pomorili, koliko povezali, se še ne vé. Malo se jih je rešilo sem, morda jih je več zbežalo v gozde. Kdor je zvedel za nesrečo, bežal je k misijonski postaji, tu se bodo ložje branili, ako jih bodo napadli, ali si pa še celó ne bodo upali nad misijonarje.

Več zamorcev je bilo že prišlo, a vedno so še dohajali. Vse vprek se preplašeno eden drugega poprašuje: si li videl mojo mater, kje je brat, se je rešila sestra, niso li očeta pobili?

Težko je bilo potolažiti jokajoče, le v cerkvi pri rožnem vencu se nekoliko pomirijo, ko priporočé svoje ljube božjemu varstvu.

Da v naselbini to noč niso spali, si lahko mislimo. Od daleč se je žarilo nebo, roparji so zažgali koče, kmalu

so tudi druge vasi v ognju. Vso noč so pričakovali roparjev, a ni jih bilo.

Drugi popoldan pa zagledajo dolgo vrsto vklenjenih zamorcev, katere žene tropa Arabcev. Ne daleč od misijonske postaje se ustavijo. Pod košatim drevesom počivajo v senci roparji, vlovljeni sužnji vkovani v trdne verige ostanejo na pekočem solncu.

Misli si, dragi bralec, krik in jok zamorcev v naselbini, ko ugledajo med ujetimi toliko svojih. Tù kliče mala deklica za materjo, tam objokuje mlada žena svojega vklenjenega moža, sestra vidi svojega brata, sin lastnega očeta. Vsi se danes zadnjič in le od daleč vidijo.

»Planimo nad nje!« se osrčujejo možaki in proseče upirajo svoje oči na misijonarje.

»Dà, ko bi imeli kaj vojakov ali vsaj več dobrih pušk, lahko bi jih premagali, a kaj hočemo brez orožja? Greste vi na prosto, nad vas planejo in še vi boste sužnji.«

»Kaj, ko bi šel do poglavarja roparjev in ga trdo prijel, morda bi nam kake vjete le prepustil?« vpraša pater Benedikt svojega predstojnika.

»Kdor ima tako krvoločno srce, da pali stanovanja, lovi ljudi kakor živino, preliva brez usmiljenja človeško kri, tega ne bo omečila še tako mila prošnja«, odgovori prednik.

»Pa bi vsaj nekatere odkupili! Glejte jokajoče tukaj, in trpeče vklenjene ondi, dajmo zadnji denar za-nje!«

»Bodi tedaj!«

Prednik izroči ves denar, kar ga je premogel misijon, patru Benediktu, ki se takoj poda k roparjem.

Osman, poveljnik roparjem, že sluti, zakaj se bliža misijonar. Zaničljivo nategne ustnice in zopet mirno zré

po vlovljenih, kakor bi hotel vsakega preceniti, za koliko ga bode predal.

»Kako se predrzneš ropati po našem kraju?« vpraša ga o. Benedikt.

»Vam nisem še nič žalega storil!« odgovori ropar.

»A veliko naših ljudi si pomoril in tu imaš vjete, katere smo mi krstili in za svoje sprejeli.«

»Ako jih dobro plačaš, dam jih nazaj.«

Ni bil v mali stiski misijonar. Denarja ima le pičlo pri sebi in naj bi ga tudi več imel, bi ne bilo to pogubonosno za ves misijon? Sedaj se lahko izogne nevarnosti, ne bodo pa drugikrat Arabci napadli misijonsko hišo na griču, sluteč tam obilno denarja? Najbolje bi bilo z orožjem v roki se pogajati z roparjem, a ravno tega manjka. Iz vrst vlovljenih pa se čujejo bolestni klici: dobri oče, pomagajte! pater Benedikt, rešite nas!

Pogaja se za nekatere sužnje z Osmanom, a oddati hoče le slabotne, stare ljudi in še za te tirja visoko ceno.

Nekaj jih je oproščenih in pater Benedikt ima le malo krajcarjev še v žepu. Že se hoče vrniti domov, a tu ga prime za obleko stara ženica.

»Oče, rešite le še mojega Pavla, le njega še odkupite in v nebesih bom prosila za vas!«

Misijonar se ozré, kamor kaže starka. Glej ga krepkega mladeniča, ki molčé in mirno nosi težke verige in se ne zmeni kaj za nesrečne tovariše.

»Pavel ti tudi vjet?« zakliče o. Benedikt, »ti najboljši med mojimi učenci?«

»Ne skrbite za-me, duhovni oče«, odgovori hladno-krvno mladenič, »le ako vam je za mojo mater kaj storiti mogoče, rešite jo.«

»Ne, ne! le Pavla odkupite, jaz bom tako kmalo umrla«, zakliče mati.

»Njo dobite ceneje, za-me bi morali preveč dati, le njo oprostite!«

Ganila je misijonarja in tudi sužnje tolika ljubezen. P. Benedikt se obrne zanj k roparju; a ta ga zavrne rekoč:

»Tega mladeniča ne odkupiš. Vidiš, kako močne kite ima in širokopleč je, on bo za dva lahko nosil. Imam pa še drugi namen z njim, kratko, tega ne prodam.«

Pogodila sta se za Pavlovo mater in misijonar je izdal ves svoj denar.

Osman ukaže odriniti. — Sedaj pa nastane grozen jok. Sužnji dobro vedó, da se danes zadnji pot vidijo, da za zmiraj zapuščajo domačo zemljo. Krčevito se oklene nazadnje odkupljena mati svojega sina.

»Pavel moj, tedaj se moram ločiti od tebe; zadnjo podporo starih dnij naj zgubim, koliko trpljenja te čaka, in jaz ti ne bom mogla pomagati.«

»Mati, Boga zahvalite, da ste vsaj vi prosti, sedaj ločena, se zopet vidiva. Vera nas uči, da nad zvezdami ni roparjev, ki bi nas ločili.«

Veliko več ne moreta govoriti. Bolestni vsiklik jokajočih in zvižganje bičev po nagih hrbtih zamorcev pretrga govorjenje; tudi na mater in sina je že padlo. Pavel se iztrga materinim rokam in odrine za drugimi.

Očetu Benediktu se je žalosti trgalo srce. Tolika truma dragih zgubljena za vselej! Tudi njega vleče še k Pavlu, nekdanjemu ljubljencu.

»Ne obupaj, moj sin! Če tudi nismo tukaj skupaj, snidemo se pri ljubem Bogu. Tu imaš za spomin od

mene.« — Obesi mu na vrat svetinjo. — »Kadar boš v nevarnosti, zaupaj v Marijo, mati božja ne zapusti svojih otrok.«

Jokaje odidejo vjeti, odkupljeni se vrnejo v misi-jonsko postajo, kjer jih veseli sprejmejo tovariši, a marsikateri joka za odpeljanimi sorodniki.

Varno je spravil Osman vjete na ladijo. Koliko so trpeli, tega ni mogoče popisati. Hoditi so morali največ po gozdih in zapuščenih krajih. Pomanjkanje živeža, težke verige, tepenje in žalost je marsikaterrega premagala. Zgrudil se je na zemljo. Zopet je zvižgal nad njim bič in ako se le ni suženj vzdignil, vstrelil ga je ropar na tleh, v svarilo drugim, da bi se kateri ne potajil. Tako jih je ostalo več nepokopanih, drugi so zbrali vse svoje moči in lezli naprej; take smrti se vendar vsakteri boji.

Na obrežju so morali dalj časa ostati skriti. Na morju krožijo namreč ladije, ki zabranjujejo človeško kupčijo. Osman je imel tu druge pomagače. Čakala je nanj njegova ladija in ob enem opazovala, kedaj bi bilo najbolj varno odriniti. Ko ni bilo opaziti daleč na okrog nobene vojne ladije, tedaj naglo s sužnjimi na krov in hajdi naprej proti Arabiji.

Vesel sedi neki dan Osman pri svojih sužnjih. Precej jih je zgubil, ostali so zdelani in prepadeni, a to je pri takem podjetju neizogibno. Boljša hrana, počitek in sveži morski zrak bo že pokrepčal tudi na pol mrtve. Le še danes dobro vožnjo in po noči smo že na Arabskem obrežju v zavetju.

A kaj je to? Ni li zamolklo zabobnelo, kakor strel iz kanona? Pogleda na ono stran, in o groza! Velika

ladija vozi naglo za njimi. Urno reže morske valove, na jarbolu se že lahko zapazi angleška zastava. Ni dvoma, vojna ladija je, ki preži na roparje. Hitro razvijejo še druga jadra, da pospešijo vožnjo. A ne pomaga dosti, sovražna ladija je parnik, ki veliko hitreje vozi, kakor mala kupčijska barka.

Drugi strel se začuje, sedaj veliko močnejši, kot prvi. To je povelje, vstavite se in obrnite proti nam, sicer vas s svinčenkami pozdravimo. Arabci so vsi zbegani. Vpijejo, kolnejo, tekajo sem in tje po krovu, ne vedó, kaj bi storili. Tudi sužnji zagledajo ladijo, žarek veselega upanja razjasni sleharni obraz.

Osman je to zapazil. Urno stopi med nje. Robato zakolne in divje gleda vsakega.

»Ako nas ladija dojde, recite, da ste prostovoljno sli z menoj; kateri ne uboga, ga vstrelim na mestu.«

Vsi molčé povesejo glave, kdo bi si upal ugovarjati krutemu nasilniku?

»Ne, lagal ne bom! Kristijan sem, vera mi pre-poveduje laž!«

Bil je Pavel, ki se je predrznil očitno ugovarjati.

»Kaj, ti pes?! Ti se mi boš upiral? Čakaj!« Močno ga sune v prsi, da Pavel omahne. Ropar zapazi svetinjo na Pavelnovih prsih.

»A, slepilna podoba te je očarala?«

Strga mu svetinjo z vratu in jo vrže daleč stran, tja, kjer so stale dolge vrste vreč z bombažem napolnjenih.

»Le čakajte psi! Ker si nočete dobro, okusite, kako se vozi tako blago.«

Na dnu ladije bil je dolg zaduhel prostor. Tje privleče Pavla, za njim druge. Na tleh eden zraven drugega morajo ležati, a ker je prostor še premajhen. pride druga vrsta na vrh. Na nje pa se vali težkih, z bombažem napolnjenih vreč dolga vrsta. Naj pride sedaj preiskava, kdo bode pričakoval pod skladovnico vreč človeška bitja?

»No psi, zdaj imate!« zarohni Osman, končavši delo. Nekaj se jih bode zadušilo, par sto dolarjev sem na zgubi, a kaj hočem, ko si ti psi sami nočejo dobro.«

Vojna ladija je blizo. Tretji strel se zasliši, a ker roparji le še mislijo ubežati, poči četrtič in težka krogla pade na krov. Sedaj ni mogoče več uteči, obrnejo ladijo proti angleški.

Sužnji bi bili lahko slišali, kako je preiskaval angleški častnik z več vojaki vse prostore po ladiji, a preveč jih je tišal bombaž, komaj so še dihal. Tudi pri bombaževih vrečah na dnu ladije se je ustavil častnik, a nič slabega ne sluteč, obrnil se je nazaj, da zapusti ladijo.

Z bombažem kupčujejo ti Arabci, saj ga imajo polno na dnu ladije in še na krovu, po čemu so nam hoteli ubežati, saj so lahko vedeli, da jim ga mi ne ukrademo, si misli in hoče že stopiti v čoln.

Neki vojak ozré se še enkrat po vrečah in zapazi na tleh iztrgano Pavlovo svetinjo.

Arabec in svetinja? Ne, to se ne vjema, Turek ne pozna Marije. Urno vstavi častnika in mu pokaže katoliško znamenje.

»Še enkrat vse preiskati, razmečite vse vreče na dnu ladije, tam je morda kaj skritega!« ukazuje častnik.

Naglo se spolni povelje in glej strašni prizor! Ubogi zamorci leže kakor hlodi pri kaki žagi na tleh in marsikateri že več ne sliši radostnega pozdrava: »Vstanite, rešeni, prosti ste!«

Ko je slabotni Pavel zvedel, kako so jih rešili, zaklical je ves prešinjen:

»Da, Marija pomaga! Prav nas uči naš misijonar, pravi Bog tudi preganjanega zamorca ne zapusti!«

Osman, poglavar roparjev, ni čakal, da bi zdaj njega vklenili, skočil je v morje in utonil.

Nekaj tednov pozneje vrnili so se vjeti k svoji misijonski postaji. Prva pot jim je bila v cerkev; tam pred oltarjem Matere Božje so se klečé zahvaljevali Bogu in Mariji za čudno rešenje. Koliko strmenja in zopet koliko veselja po posameznih kočah, ko so se vrnili k domačim. Popraševali so jih, kedo jih je odkupil, kako so zamogli uiti suženjskim verigam. Hvaleč Boga so poslušali, kako je Pavlova svetinja pokazala angleškemu vojakom, da morajo na ladiji biti tudi katoličani.

Vsakteri je končal svoje pripovedovanje in poslušalci so ž njim vred zdihnili: »Da, Marija pomaga!«

y.

VII.

Stari gospod.

V tamno, zaduhlo sobico, v kateri ležijo na mizi razmetane knjige in zemljevidi, kjer vidimo v kotu omaro s steklenimi vrati, polno metuljev, hroščev in posušenih rastlin, začela je pihati skozi odprto okno hladna jutranja sapica. Star gospod, v obnošeni, zelenkasti suknji, ki je sedel za mizo pri knjigah, se zravna po koncu in pogleda skozi okno. »To je vonjava lipovega cvetja«, govori sam s seboj, »prav lipovo cvetje! Kako prijeten duh! In nasloni se na okno ter zre v zeleno naravo, srkajoč vase zdravi jutranji zrak. Obraz je možu vel in suh, sive oči zró mu mrzlo in srpo iz nagubančenega čela, globoko je zamišljen.

Kar mu šine v glavo nova misel. Dene però iz rok, zapre debelo knjigo na mizi, vzame klobuk in palico, vrže okolu vratu usnjato torbo, ter zapusti sobo.

»Sabina, jaz grem z doma; večerjo pripravi po navadi —« zakliče v veži ter zapre duri za seboj, ne zmeneč se, ga je li čula Sabina ali ne.

Kako dobro mu dene hladna sapica, kako mu prijetno hladi razbeljeno glavo! Z levico na hrbtu, v desni pa palico koraka počasi skozi vas z očmi v tla uprtimi. Memogredoči ga pozdravljajo, a ne pogleda ga nihče. Gotovo ga vsi poznajo, sicer bi postajali in debelo za njim gledali, saj vemo, kako radovedni so po svetu ljudje na vsakega tujca.

Kdo je vendar ta čudni gospod? —

Ljudje mu ne pravijo drugače, kakor »stari gospod«. Imovit je in sila učen. Druzega ne dela, kakor bere in

piše v sobi, ali pa hodi po gozdih, travnikih, nabiraje metulje, hrošče, rože; da, celo mahovje po gozdu trga in spravlja v torbo. Za družbo ne mara in z nikomur ne občuje. Vedno je sam in močno zamišljen. To je vse, kar moremo o njem povedati. Tudi Sabina, njegova postrežnica, je čudna ženska. Tudi ona se ne zmeni za celi svet, govori malo in še tisto tako tiho, da jo komaj umeješ. Že deseto leto bivata v tej samotni vasici in živa duša ne ve o njiju kaj posebnega povedati. Tako jednolično in brez vsakeršne zanimive zgodbe jima poteka dan za dnevom, kakor kazalcu na stolpni uri. Danes pa se je »staremu gospodu« nekaj posebnega pripetilo.

Iz vasi, broječe komaj dvajset hiš, ki so vse priproste in s slamo krite, vodi na desno ozka, strma steza v smerekov gozd; ta se razprostira gori nad vasjo. Po tej stezi jo zavije gospod, dospevši na konec vasi. Da se oddahne, postoji in gleda nazaj na vas, zlasti ga mika dišeča, precej velika lipa tu na koncu vasi. Za lipo stoji lesena kočica, kjer prebiva zapuščena in uboga vdova. Pa kaj to njemu mar? Obrne se ter leze po strmem potu navzgor. Zdaj pa zdaj postoji, vtrga kako travo ali cvetico ter jo spravi v torbo. Dospevši do roba zelenega gozda postoji zopet ter zre nazaj po dolini. Kako krasen razgled! Po sredi ravnine se vije bistri potok, obdan na levi in desni s pisanimi travniki, na koncu zelenih travnikov pa leži v tihem kotu pod goro prijazna vasica. In ta smerekov gozd gori nad njo, v katerem krožijo ptice svoje jutranje pemi! —

»Gospod, lepo prosim kaj vbogajme, mati so bolni!« oglasi se deček bledega obraza, črnih oči gospodu za hrbtom in postavi na tla butarico suhljadi, katero je

nabral v gozdu, da jo ponese za drva domu. Gospod seže v žep in stisne fantu mrzlo nekaj okroglega v roko, ne zmenivši se dalje zanj. »Bog povrni!« zakliče fant, pobere drva ter hiti vesel po bregu navzdol. Dospevši v vas zgine v prvi koči pri lipi; tukaj je bil doma.

Stari gospod nabira po gozdu mahovje.

II.

Jutri bode praznik sv. Rešnjega Telesa. Po vseh cerkvah se glasijo zvonovi oznanjujoč veliki dan Gospodov. Tudi v naši vasici milo zvoné zvonovi s stolpa, dasi je cerkvena le podružnica. Tudi mlaje stavijo pobožni vaščanje krog cerkve in zelene veje krog hiš. Pri vsakih vratih vidiš kaj zelenja, le pred hišo starega gospoda je vse prazno in golo kakor po navadi.

Stari je prišel uprav domu, komaj je bil odložil torbo in zložil na mizo nabrane rastline, kar potrka nekdo na vrata. »Naprej!« zakliče počasi.

Bledi deček črnih oči stopi v sobo.

»Kaj te je pa zopet prineslo?« zagodrnja gospod razsrjen.

»Ne zamerite, gospod, denar, katerega ste mi zjutraj dali, je zlat, gotovo ste se zmotili; zato so ga vam mati poslali nazaj.«

Stari pogleda začudeno fanta in molči nekaj časa. Nasmehne se ali takoj naredi zopet resen obraz.

»Prav je tako«, reče mrzlo in rahlo, »toda, kar sem dal, sem dal. Le imejta denar z materjo!«

»Kaj ne bode preveč?« reče deček s tresočim glasom in solze mu porosé črne oči.

»Nič se ne boj, je vse dobro — srečno!«

Zopet sedi stari gospod sam pri mizi, skrbno zbiraje nabrane trave in mahovje. Kaj je njemu mar zvonjenje, praznik, ubogi deček; on se ne zmeni za celi svet. Sabina je prinesla večerjo, postavi jo na mizo in molče odide.

Zmračilo se je. Tam na koncu vasi v zadnji hišici že molijo večerno molitev. »Bog povrni našemu dobrotniku, ter mu dodeli zdravje in večno življenje! Oče naš« tako moli bolna vdova s svojim sinom za »starega gospoda«.

Po molitvi reče sinček materi: »Mati, kako sva zdaj srečna! Lahko bodete kupili zopet kozo in se pozdravili, saj pravijo vsi, da kozje mleko vam bo pomagalo. Kaj ne mati?«

»Da, ljubi moj, ako je božja volja, lahko se še pozdravim«, zdičuje bolnica sloneča na starem stolu. Revi se pač pozna bolezen na licu: v obraz je suha in bleda ko smrt, roke se ji kar tresejo od slabosti.

Pred kočo cvete lipa in razširja skozi odprto okno v hišo prijeten duh.

III.

Minulo je jedno leto.

Jutri bode zopet Telovo. Zvonovi zopet zvoné, vaščanje zopet kinčajo cerkvico in hiše z mlaji in zelenjem. Solnce bo kmalu tonilo za goro, že pošilja zadnje zlate žarke v dolino ljudem božjim v slovo. »Stari gospod« sedi za mizo sam, kakor po navadi.

Zdajci zapre knjigo, podpre z roko vročo glavo ter zamišljen posluša ubrano zvonjenje.

Nekdo potrka na vrata. — »Naprej!«

Bledi deček z velikimi, črnimi očmi vstopi z velikim šopom lipovega cvetja in drugih cvetic v roki in boječe obstane pri vratih. Rdečica ga oblije po obrazu, ko ga gospod začujeno in resno pogleda.

»Kaj boš povedal?« ga nagovori naposled.

»Cvetic sem Vam prinesel«, odgovarja deček jec-ljaje, mati vam jih pošiljajo, tudi vas prosijo, ako smem postaviti nekaj mlajev pred vašo hišo, dobil sem jako lepih za vas.«

»Za-me? Pred mojo hišo jih želiš postaviti? Zakaj pa?« —

»Ker ste nas lansko leto tako obdarovali.«

Rdečica polije starega pri teh besedah. Obdarovali — saj se je bil le zmotil in iz prevzetnosti ni vzel nazaj denarja. Živo mu pride na misel oni dogodek lanskega leta, dasi ni do danes nikdar nanj mislil. Zahvala uboge vdove ga je ganila do srca.

S tresočo roko vzame šopek ter ga dene na mizo. Kako mu je čudno pri srcu! Veselega, srečnega, zadovoljnega se čuti, kakor popotnik, ko mu zazre oko novo, krasno deželo.

»Kako je pa materi?« vpraša rahlo in prijazno dečka in ga prime za roko. Kako dolgo že ni govoril s kakim otrokom, ali ga držal za roko!

»Bog povrni!« odgovori deček pogumno in pogleda gospodu naravnost v obraz, »prav dobro, da so le zopet zdravi. Zdaj imava dve kozi in nekoliko mleka lahko prodava v mesto.«

»Ali smem postaviti mlaje?«

»Pa jih postavi, ker si tako priden deček; prav vesel jih bodem, pa povedi materi, da jih pridem prav kmalu obiskat. Kje je vaša hiša?

»Zadnja v vasi —«

»Ona lesena pri lipi, kjer se pot na desno proti gozdu zavije?«

»Da, gospod, tam sva z materjo.«

»Dobro — toda počakaj, za lepe mlaje ti moram vendar kaj dati!« — Stari se ozira po sobi v zadregi, s čim bi dečka najbolje razveselil, kajti njegova navada ni bila se z otroci baviti, še manj jim dajati darila.

Deček ogleduje polno mizo knjig ter ga reši iz zadrege natihoma govoreč: »Najrajši bi imel — —«

»No, kaj? Le povedi!«

»Tako! knjige te veselijo? Bi se li rad učil brati?«

»O kako rad!« deček pogleda gospodu naravnost v oči in globoko zdihne.

»Prav, prav, — prihodnjič dobodeš knjigo!« s temi besedami ga odslovi.

Učeni gospod je zopet sam ter hodi zamišljen po sobi. Obličje mu je pomlajeno, noga lahka, oko jasno, vse kaže, da se je zvršila v njegovem notranjem neka prememba. Veselje in sreča se mu vidi na obrazu, duh njegov pa snuje načrte, nove in lepe načrte.

Postoji, vzame z mize šopek in diše vaše prijetno vonjavo lipovega cveta. Zvon zazvoni »Ave Marijo«. Kako slovesno in pomenljivo se glasi nocoj ta zvonov glas!

»Mrtev in slep sem bil, zanaprej pa bodi drugače!« govori »stari gospod« sam s seboj počasi in s poudarkom, kakor prisegajoč. »Jutri je praznik sv. Rešnjega Telesa, tudi jaz ga bodem praznoval. Vrniti se hočem v kato-

liško cerkev in h Kristusu svojemu Zveličarju prebiva-
jočemu v nji. Ljubezen in zvestobo mu obljubim do
smrti.« Zdajci zaklene vrata. Bog vedi, kaj se je v tem
hipu vršilo v njegovi duši, ali ako bi bil kdo pogledal
skozi okno v sobo, videl bi bil starega klečati sredi sobe
na tleh

To so gledali drugo jutro ljudje idoči v cerkev
mlaje pred hišo »starega gospoda«, ter se radovedno
povpraševali, kako da jih je letos postavil, ko jih ni
dozdej še nikdar; še bolj so se začudili, ko zagledajo
njega samega praznično oblečenega proti cerkvi korakati.
Resnično, šel je v cerkev, bil je pobožno pri sveti maši
in tudi pri slovesni procesiji po sveti maši. Goreče je
molil v srcu neprestano: »Gospod, daj mi milost resnič-
nega spreobrnjenja. Daj, da bo moja spoved skesana
in natančna in da Te vredno prejmem v svetem obhajilu.«
In zopet: »Gospod razodeni mi, kaj mi je storiti, da
popravim svojo nehvaležnost proti Tvoji veliki ljubezni
do mene, in zadostujem za velike svoje grehe!«

Mašnik daje četrti slovesni blagoslov. »Stari gospod«
kleči med ljudstvom ter trka na prsi. Neki notranji glas
mu pravi, da je popolnoma z Bogom spravljen. O kako
mirna mu je zdaj duša! Ko obrne po blagoslovu svoje
oči od Najsvetejšega, ustavijo se mu nehoté na bledem
dečku z velikimi črnimi očmi, kateremu je bil on do-
brotnik. Kako živo in zvesto zre mali v monštranco,
kako lepo drži skleneni ročici nalik angelju.

V tem hipu spozna, kaj je Božja volja, ter sklene
mahoma v srcu: »Da, ta deček mora postati duhovnik!
Jaz ga bodem dal v šolo ter skrbel, da se izšola na
moje troške. To naj se zgodi v počesčenje sv. Rešnjega

Telesa in v zadoščenje za moje grehe. Z molitvijo mi povračuj deček moje dobrote!»

Precej prvo nedeljo potem je opravil »stari gospod« skesano spoved ter je pobožno prejel sveto obhajilo. S tem dnevom je pričel tudi novo življenje ter se zdaj čutil najsrečnejšega na svetu.

IV.

Minulo je dvanajst let. Zopet je nedelja v osmini sv. Rešnjega Telesa. Naša vasica je okinčana z mlaji in venci in topiči pokajo, da kar odmeva po gričih. Zakaj neki? Kaj pomenja tolika množica ljudstva, prihajajočega sem od župne cerkve? — Mladi duhovnik naše vasice — poznamo ga vsi — je uprav daroval svojo prvo sveto mašo. Nebrojna množica ljudi se je zbrala od blizo in daleč k novi maši. Staro mater novomašnikovo vidimo s solznim očesom pristopiti k obhajilni mizi; vsi njegovi prijatelji in sorodniki so navzoči in se veselé lepega dneva — kje je pa »stari gospod«, novomašnikov dobrotnik in drugi oče?

Njega ni. —

Solnce tone za goro. V vasi je zopet vse tiho, svatje so se razšli vsak na svoj dom. Iz lesene kočice na koncu vasi pa stopi mladi duhovnik ter krene z materjo po stezi navkreber proti gozdu, držeč v roki cvetočo lipovo vejico. Že sta blizu gozda — na pokopališču, semkaj sta namenjena. Na grob, kjer stoji priprost, kamenit križ, poklekneti in moliti presrčno. Solza za solzo se utrinja mlademu duhovniku v očeh ter rosi na lipov cvet, katerega ima v roki. Potem ga položi nalahko

na dragi grob, zdihujoč: »O, zakaj pač nisi učakal tega dneva, moj dobrotnik, moj drugi oče!« —

»Da je živel vsaj še jedno leto«, zdihuje vdova, »kako težko ga pogrešajo bolniki in reveži! Ne smem se spomniti onega jutra, ko smo šli za pogrebom. — Bog mu daj večni mir!«

Molcé se vračata domu. V vasi je zazvonilo »Ave Marija.« Menda ni treba praviti, kdo spava tam v tistem grobu.

»Stari gospod« že dolgo počiva v hladnem grobu, a on ni pozabljen. Dan za dnevom spominja se mladi duhovnik svojega dobrotnika in vsako leto je vernih duš dan grob starega gospoda najlepše okrašen.

VIII.

Bog je.

(Slika.) Spisal Fr. Finžgar.

Ko smo obiskovali ob vseh svetih pokopališče, bila sva menda z Grličevim Štefanom zadnja, ki sva zapustila sveto mesto. Mrzla sapa je vela čez tiho grobišče ter ugaševala blede lučice, ki so še brlele po grobeh. Zdelo se mi je, kakor da ugašajo plameni — vroči zublji — ki so čistili duše v vicah do danes. A molitev, solze in pokora so jih pogasili, da so se popele uboge duše v naročje Stvarnikovo, kjer bodo na veke v nekaljeni sreči uživale večno blaženstvo. — Nemo sva korakala s prijateljem od gomile do gomile. Zatopljena sva bila v pomembne misli, ki nama jih je budila božja njiva. Čitala sva jasno — da nekako čula sva pretresljivi

izrek vsegamogočnega Boga, kateri je velel našemu pradedu: »Prah si, in v prah se boš spremenil.«

Že sva prišla do zadnjega groba. Visoka svetilka je gorela na njem in izlivala luč skozi pisano steklo na bogate vence, ki so krili gomilo. Videla sva, kako je uprav pred nama vstala črno oblečena ženska z groba, obrisala si z robcem oči in odšla v temni mrak. Ko prideva do groba, zgane se moj tovariš, iz prsij pa se mu izvije vzdih: »Tedaj tu si!« Zavzet ga poprašam: »Kdo počiva tu?«

Mesto odgovora se zgrudi na kolena in bridko — bridko zajoče — potem pa šepetaje moli. Nisem ga hotel dramiti. Pokleknil sem še jaz in molil nevedoč za koga.

Za nekaj časa vstane Štefan in mi reče mrzlo: »Pojdiva.«

Voščila sva še enkrat vsem dušam večni mir in pokoj, potem pa sva hitro odšla proti mestu.

Da sem pretrgal mučen molk, prašal sem z nova Štefana:

• Kedo je ondi pokopan, da se tako žalostiš? •

• Dragi moj, povem ti, pa le zato, da si ohraniš vse življenje v spominu nocojšnji večer. Mnogo nevarnostij ti bo še pretilo v življenji — pretilo posebno s pogubo tvoje duše. V vsakem boju pa se spominjaj prigodbe, ki ti jo pove prijatelj vseh Svetih večer, in zmagal boš.

V grobu, ob katerem sva molila, mi ne počiva sorodnik, ne dobrotnik — tudi ne prijatelj. Imenovati ga morem le znanca. Seznanila sva se v prvi latinski šoli — a prijatelja nisva bila. Jaz, sin lesene koče, bornih

starišev, on — sin bogate, meščanske rodovine. Jaz tih, boječ, marljiv, — on razposajen, drzen, brezdelen. Vidiš torej, da se taka značaja nista mogla združiti. Krvavelo mi je srce, ko sem pobiral kosce kruha, katere je sprijeni Albert, tako mu je bilo ime, metal po šolski sobi.

Dve leti sva bila skupaj. Potem je pa zaostal in, kakor sem kmalu čul, tudi izostal. Čemu bi si bil belil glavo, ko je imel doma vsega v izobilji. Oče je hotel vzgojiti Alberta za premetenega kupca. Zato ga je poslal v večje mesto, da se potrebno izobrazi. — Od tedaj nisem čul dolgo ničesar o njem.

Ko se nekoč vračam skozi to mesto na počitnice — bilo je prav v petek — grem v gostilno, da se nekoliko okrepčam. V »gosposki« sobi je sedel mlad lovec ter obiral mastno pečenko in preganjal dolgčas s tem, da je dražil psa nudeč in jemajoč mu kos pečenke.

Pozdravim gosta, sedem k drugi mizi in pričnem čitati časnik. Točajki pa naročim postno kosilo.

Ko lovec zasliši besedo — postno kosilo — zasmeje se satansko, zakrohoče se in prisede k meni, vprašajoč me: »Ali si še vedno tako kmetiško neumen, da si ne upaš v petek mesa jesti?«

Jaz sem se kar zgrozil nad toliko predrznostjo. Vender sem se premagoval in mirno rekel:

»Oprostite gospod, jaz Vas ne poznam in menim, da Vam ni prav nič mari, kaj jaz jem — kot kristijan!«

»O, me boš pa vender poznal, ne? Albert —!«

Tedaj sem ga spoznal. Spremenil se je mnogo. Na obrazu se mu je bralo, da ima popolno živalsko življenje, ravnaajoč se po pravilu: »Jejmo in pijmo, dokler živimo!«

»Albert?« tako sem mu odgovoril, »kdo bi si bil mislil, da si ti, ker si se tako spremenil. Kako se ti kaj godi?« — Hotel sem pogovor zasukati na drugo stran, dobro vedoč, da je prepiranje s tako plitvim in razuzdanim človekom o verskih stvareh prav tako brezuspešno, kot bi se bodel z volom.

»Dobro! Posebno kar se je stari spravil s poti« — tako je govoril o očetovi smrti — »in pa kar nisem več kristijan, kakor imenuješ ti tisto prismodarijo. Ali ne veš, da je vera le za kmete? Olikanec je nima nobeden več, — ker je dokazano, da je to sama sleparija!«

»Albert, to je grozovito, kar govoriš! To je bogokletno!« Tako sem vskliknil užaljen in razsrjen zajedno.

»Ha, ha! Bogokletno! Kako bodeš klel Boga, ker ga ni? Povsodi sem že lazil, po gorah in mestih, po noči in po dnevu — a Boga nisem srečal. Živ človek mi pa tudi ni še nikoli povedal, da bi ga bil videl. Morda si ga ti? Imaš gotovo posebno srečo!«

»Da, videl sem ga, hvala Vsegamogočnemu! Ne sicer iz očij v oči. Pač pa sem videl in gledam vsak dan dela njegovih rok. Če pogledaš neizmerne svetove, ki tekajo po svojih določenih krogih, ali pa če opazuješ najdrobnejšo cvetko — in najmanjšo živalico — vse ti glasno kliče: »Bog je, Bog mora biti!«

Dokazoval sem mu še na mnoge načine bivanje božje. Odgovarjati mi ni mogel drugače, kakor: »Beži, beži, to je le tako izmišljeno, da se imate česa učiti. Jaz pa ne bom veroval nikdar in tudi ne morem verovati!« — Vse moje prizadevanje je bilo zastonj. Skoro jezen se je ločil od mene.

Niso še minule počitnice, ko dobim pismo od njegove matere. Najpristrčnejše me prosi, da pridem takoj v mesto. Njen ljubljeni edinec Albert leži na smrtni postelji in hoče govoriti z menoj. Lahko se ti zdi, kako me je pretresla ta novica. Nagloma sem hitel v mesto. Notranji glas mi je velel, da otmem z božjo pomočjo morebiti — nesrečneža večnemu ognju.

Predno sem dospel v mesto, povedal mi je star mož, kako se je onegav Albert ponesrečil.

•Malega Šmarna je bilo, ko smo šli v cerkev, pa smo srečali Alberta, ki je jahal na lov. Jaz sem še rekel Stègnarjevemu Anžetu, da ta človek ne bo umrl kot drugi ljudje. Bog ga bo enkrat preveč udaril. In glej, ko se je vračal Stradetov Janez iz cerkve — ta je tako vedno prvi doma, — našel je v cestnem jarku Alberta vsega v krvi — nezavestnega. Konj se je pa pasel v naši detelji. Stradetov je kričal na pomoč kot grešna duša. Mi smo brž pritekli in spravili mladèniča domov. Zdaj pa pravijo doktorji, da bo umrl. Zastrelil se je ta nesrečnež nesrečni. Menijo, da je padel s konja in da se mu je ob tem sprožila puška. Toda naj bo, kakor hoče. Jaz pa pravim in še porečem, če bi bil tisto zapoved, ki pravi „spoštuj zapovedane praznike“, spolnoval, bil bi zdaj zdrav kot riba, ne pa na smrtni postelji!•

Starec me ni dohajal. Prehitro sem stopal, zato je zaostal.

Pridem na Albertov dom. Smrtna tišina je vladala po hiši. Na dolgem hodniku sta šetala zdravnika. Vprašam ju o Albertovem stanju. Oba zajedno brezupno odkimata meneč, da ne bode doživel večera.

Vstopim v predsobo. V naslonjaču je sedela mati, bleda, prepadena in zajokanih oči. Poznalo se ji je, da trpi s sinom vred. Hitro je vstala ter mi prihitela nasproti ihtoč: »Ah, moj Albert bo umrl! Pojdite k njemu, tako težko Vas čaka. Moj Bog!«

Vede me v bolnikovo sobo. Albert je ležal nepremično na postelji bolj mrliču podoben kot človeku. Ko začuti, da sva prišla, odpre težke trepalnice. Ko me zagleda, spreleti ga za trenotje kakor žarek veselja po obrazu. Sedel sem k postelji, mati je pa zopet odšla. Bila sva sama. Šepetaje — glasno ni mogel govoriti — me popraša: »Ti, ali je Bog? Povej mi še enkrat, kaj si zadnjič v gostilni govoril!«

Pripovedoval, dokazoval in razlagal sem mu o Bogu celo uro — sevé, kolikor sem mogel, vedel in znal. Na obrazu sem mu bral, kako silno mu je divjal boj v duši. A zmagala je milost božja. Na vse moje prigovarjanje mi je rekel samo:

»Po gospoda naj gredó«. Pri tem pa sta mu pritekli dve gorki solzi na blede lice — dve solzi toplega kesanja.

Alberta so prevideli. In skrajni čas je že bil. Zakaj po duhovnikovem odhodu ni pregovoril nobene besede več. Krčevito je držal v roki sveto razpelo in nepremično zrl v Križanega. Videlo se je, da se borita smrt in življenje. Oko mu je vedno bolj umiralo in se potapljalo v skrivnosti onega sveta. Klečali smo ob postelji in molili. — Kar naenkrat pogleda jasno váme in spregovori glasno: »Prav imaš, Bog je!« Še en tresljaj, še en globok vzdih in Alberta ni bilo. Drugi niso razumeli, kaj hoče s tem povedati — razumel in čutil sem pa tembolje jaz. Zdelo se mi je, kakor da je že čutil pričujočnost božjo,

videl Boga pravičnega sodnika in da je prav v trenutku, ko je stopil pred sodnji stol, vsem v svarilo izustil te besede. In tedaj sem spoznal bolj kot kedaj resnico svetopisemskih besedij: »Rekel je neumnež v svojem srcu: Ni Boga!«

Moj spremljevalec je končal. Prišla sva sredi mesta. Vsakega je vedla pot drugam. Segla sva si v roke in slovesno oba zajedno izrekla: »B o g j e«.

IX.

Srebrne jaslice.

Spisal P. L. Coloma. Prevel Fr. Finžgar.

V krasni sobi lepe palače sta postavljala sveti večer gospod in gospa jaslice. Bile so narejene po starošpanski navadi. Tu so pasli revni pastirčki svojo drobnico in govedo, tam so lovci streljali na jate bežečih ptičev. — Iz predora jo je pihal vlak, in skozi neko okno je gledal Herod v Betlehem, ki se je dvigal v ozadju. Želel je videti, kako moré nedolžne otročiče. Ne daleč od predora je pa pozvanjal pobožen puščavnik in vabil k molitvi. V hlevčku je ležalo božje detice na slami. Poleg njega sta bila Marija in Jožef, ki sta z nebeško radostjo zrla v obličje novorojenčev. Nad hlevcem je pa plavala v zraku skupina angeljev, ki so nosili na zlatem traku »Gloria in excelsis«.

Če prav so bile velike časoslovne zmote vtelesene pri teh jaslicah, vendar je bilo znati, da jih je stavila

vešča, izobražena roka. In prav ta časovna nepravilnost je posebno ugajala ter spominjala tako ljube detinske dobe.

Sicer je bilo pa vse tudi jako bogato in dragoceno. Posamezni pastirci so bili skrbno izrezljani, po gričih so bili postavljeni srebrni svečniki. Zvezda, ki je vodila svete Tri kralje, bila je iz dragih briljantov. In prav taka zvezda se je žarila v hlevu in sipala krasni odsev Jezuščku na milo obličje. Drage cvetlice, zelene plezalke so se ovijale po hribcih in ob ogromnih zrcalih, kateri so čarobno lepoto še povečevali.

Gospod, katerega smo omenili, je stal uprav na lestvici ter urejeval mnogoštevilno spremstvo sv. Treh kraljev. — Imel je krog trideset let. Neka ljubeznivost, a zajedno posebna dostojnost in moškost mu je odsevala z lica.

Bil je v lični, mehki domači obleki. Služabnik mu je podajal posamezne osebe kraljevega spremstva. Nazival ga je: »Gospod grof.« Gospa je bila mlajša, jako lepa in izredno prikupljiva. Opasana je bila z velikim belim zastorjem. Hišina ji je pomagala urejevati kopo gosij, ki so drsle po zrcalnem jezeru. Gospod jo je klical za Elviro, služabniki so se ji pa klanjali »gospa grofinja«.

Nakrat se nekdo na ves glas zasmije za težko zaveso, ki je pregrinjala vrata. Začudeno se ozré grof z lestve, držeč v roki kralja Melhijora; grofinji so pa zdrknile goske iz drobnih prstov na jezerno gladino. Pri tej priči prihiti v sobo mlada gospa. Odeta je bila v baržunasto, z mehkim krznom obrobjeno haljo. Glasno se smejoč je sedla na mehki stol.

»Krasno, lepo, čudovito«, je zaklicala, vedno se nasmihaajoč.

»Kako si prišla do nas?« vpraša jo grofinja.

»I, pri vratih! Seveda se mi je bilo boriti s tistim medvedom v zlato obšiti obleki! Rekel mi je, da gospôda nikogar ne sprejme. Pa se nisem menila za njegov opomin. In glej, tu naletim na stariše — iz davne preteklosti, ki uprav stavijo jaslice za svojega otroka. Kje je vendar vaš jedinec Alvarito, ki se sicer vedno drži tebe za predpasnik?«

»Odposlala sem ga z odgojiteljico. Hočeva ga iznenaditi.«

»In ker vsak lahko slobodno pride do naju, tedaj sva že iznenadena!« pripomni pikro grof.

»To se pravi toliko, kakor da motim? Le potrpi, bratranec. Ljudje smo slabi, pa vroča kri se pretaka po naših žilah.«

In stopila je bližje k jaslicam ter skrbno opazovala posamezne skupine.

»Ha, kako ljubko je vse!« Tako se je norčevala. »Pastirci in kravice! Kako pravijo, Elvira? Mu, mu! In backi? Be, be! Ptčki pa? Cip, cip! In tu nese Alvaro, ali prav za prav Melibej v belem slamniku, v zabojčku — Jezuščku sira v dar. — Kaj, tvoji briljanti svetijo modrim z Jutrovega? No, zdaj vidim, da ti je družinska sreča zmedla možgane. Samo enkrat si imela ta nakit pri dvorni veselici, a zdaj pa sveti volu in oslu!«

»Ni tako, draga moja! Darovala sem jih Jezuščku. Ali jih morem bolje uporabiti, kakor da počastim z njimi Boga in napravim veselje svojemu sinu?«

»No, še ti se preobleci v pastarico! Okrasi se z vencem svežih cvetlic in ponesi s svojim Melibejem Jezuščku sat medu in lonec masla.«

»Če prideš danes zvečer k nam, svirala nam boš na tamburico, ko bomo delili božična darila«, pristavi grof.

»Sviraj le sam, dragi Melibej! Kako si neolikan in neuljuden! Še toliko se ne zmeniš za-me, da bi stopil z lestve in se mi poklonil. Sploh pa nocoj ne bo ‚Dorila‘ jedla s teboj sira. Gostila se bo pri meni ob dišeči pečenki. Prišla sem jo vabit.«

»Ali prirediš nocoj ples?« vpraša grofinja.

»Plesali bomo le do polnoči. Potem nam bo maševal kapelan, dvorni pevci bodo peli. Seveda bo maša čisto kratka. Potem se okrepčamo pri večerji in nato se še malo zavrtimo.«

»Cel Madrid bo zbran pri meni. Poslala sem na vse strani vabila.«

»Ali govoriš resno, ali se šališ?« vpraša jo grofinja.

»Morda sem govorila nesmiselno, kali?«

»Nesmiselno? Tega ne! Pač pa brezbožno«, méni grof.

»S čim sem grešila zoper vero, gospod doktor bogoslovja?«

»Zoper vero, zoper upanje, zoper ljubezen, zoper modrost, zmernost, pravičnost, srčnost — tedaj zoper božje in človeške kreposti!«

Rekši je zadel grof s kraljem Melhijorom tako nesrečno ob lestvico, da mu je odbil glavo. Položaj grofov je bil tako žalostnosmešen, da ste se obe gospé smejali.

»Nedolžna žrtva utolaži mojo jezo!« vsklikne baronovka in sune z drobno nogo ob kraljevo glavo, da se je zatrkjala po težki preprogi.

»Vrlo malo me briga tvoja jeza«, odvrne grof užaljen radi porednega zasmeha. »Toda vedi, da ne prideva ne môja soproga, ne jaz in ne Alvarito ali kdor si bodi naše družine na tvojo božično slovesnost! To je bogoskrunstvo! Zato bi se ti prileglo, da te izobči cerkev. Žal, da ni več sodišča, ki bi pregnalo tebi in tvojim gostom tako drzno veselje!«

»Alvaro!« seže mu grofinja v besedo, videča, da se gre zares. »Za Božjo voljo, molči vendar!«

»Ne, molčim pa ne! Ženska ti je vrag!«

»Inesa, ne poslušaj ga«, prosi grofinja.

»Tvojemu soprogu pristuje bolje ovčja koža Melibejeva, kot infula svetega očeta!«

Tako je rekla užaljena baronovka ter šla proti vratom. Sledila ji je sestričina Elvira ter jo skušala utolažiti.

»Tebi pa kraguljasta čepica dvornih norcev!« odgovori grof stopajoč z lestvice poberat Melhijorovo glavo.

»Kako me jezi!« rekel je, ko je skušal glavo kralju prilepiti. »Sunljaj ji je strl nos! Sestričina Inesa ima manj pameti, kot ta kralj. Sveti večer méni rabiti za zabavo. Pa najgorje je, ker bo uvedla stvar v navado in za malo časa bodo plesi in večerje navaden 'introitus' v Madridu!«

»Uboga Inesa kar besni«, povedala je grofinja, vrnivša se v sobo.

»Meni je čisto vse jedno!«

»Preosoren si bil!«

»Res je to! Kriv je bil Melhijor. Tako sem bil ljut, ko sem ga videl razbitega, da sem govoril resnico!«

»In prav resnica oči kolje!«

»Prismode, kot je Inesa, morajo jo čuti!«

»Že prav! Ona je silno lahkomisljena, pa ima blago srce.«

»Pa vso izprevrneno glavo!«

»Ljubi naju — sestranca in nima nikogar drugega na svetu, da bi jo brzdal.«

»Prav imaš. Samo, kaj hočeva storiti?«

»Če ti je prav — —«

»No kaj?«

»Povabiva njene otroke, da se veselé nocoj z Alvaritom! To jo vtolaži!«

»Dobro, povabi jih! Bodo se vsaj v tuji hiši naučili, česar se doma ne morejo!«

Elvira je hitela ukazovat, da ji zaprežejo kočijo. Grof je zrl za njo. Goreča ljubezen in tiha sreča sta kraljevali v njegovi duši.

»Če ženska ni vrag, tedaj je angelj.« Tako je šepetal sam sebi pa se vrnil na delo — k jaslicam.

II.

Dan se je nagnil in prišla je sveta noč. Z njo vred je prišla ona veselost, ki ima svoj vir v nebesih, ki poji človeško srce z nepopisno radostjo, da pólje hitrejše. Sveta noč! Koliko veselje je ob domačem ognjišču, kako veličastna slovesnost v katoliških cerkvah! To noč vse oživi, vse čuti na novo in se veseli spominjajoč se neizmerne skrivnosti božjega včlovečenja. Veselo zvonjenje, vonj kadila, katerega ni razpihalo devetnajst vekov, prežene vse bolesti in skrbi. V najtrših srcih vstajajo spomini srečne mladosti, pogledi uhajajo proti nebu, kjer iščejo zapravljenost nedolžnost; morda dobe kesanja in odpuščanja!

Oj, neizbrisni spomini na božje dete, speče v jaslicah! Prav po teh spominih spozna kasneje srce moža, ko je že zginila nedolžnost, ter se naselilo v srcu zlo, v usmiljenja vrednem sinu človekovem na Kalvariji lice božjega deteta, ki se mu je nekdanj smehljalo iz betlehemskega hlevčka.

Take pobožne misli so polnile srce grofinje Elvire, ko je postavljala jaslice svojemu otroku na ljubo. Alvarito je bil v svoji sobici. Mati ga je spravljala spat. Sloneč v njenem naročju je ponavljal z vso resnobo, ki pristuje šestletnemu dečku, Češčeno Marijo, ki mu jo je narekovala mati. Pri tem je pa zrl začujeno in zatopljeno zajedno, kakor je lastno le otroku, kadar kaj premišljuje, v lépo materino lice, ki se mu je tako ljubko smehljalo. Vsa nedolžnost otrokova je odsevala iz tega pogleda tako jasno, kot se zrcali modro nebo v mirni jezerski gladini.

Mati ga je okarala, ker ni slušal odgojiteljice. Če je hotela govoriti ž njim angleški, sedel je nemo poleg nje, ali pa ji je pokazal jezik. Deček nabere nežni obrazek na jok. To je pa tako ganilo dobro mater, da ga je pričela tolažiti. Pravila mu je, da se je pričela sveta noč, da ga bo poklical o polnoči Jezušček sam, ki pride z nebes ljudi odrešit in otrokom darila delit. Ko začuje to Alvarito, zaigra mu srce in vriskajoč zdirja iz materinega naročja in bega v sami srajčici po mehki preprogi. Odgojiteljica je morala steči za njim, da je privedla malega uskoka zopet v materino naročje. Ta mu je pravila potem, da bo o polnoči prišel še drug otrok, bratec vseh pridnih otrok in tudi Alvaritov. Toda ta revček pa nima sladkarij, ne igrač, ne obleke, ne posteljice. Nima mame, da bi ga ljubkovala, ne ateja, da bi mu kupoval darila.

Alvarito se je sprva čudil temu poročilu, potem sta se mu pa udrli dve debeli solzi po licu. Obljubil je ubogemu otroku tri velike torte, lesenega konja, in pa velik velik voz, tako velik, kakor ga ima oče, kadar se pelje na dvor.

Počasi je utihnil deček in zazibal ga je sladek sen. Ročici je spustil ob sebi, kodrasto glavico je pa naslonil na materine prsi. Elvira ga dvigne in položi v belo posteljico. Pokriža ga še, potem ga pa prepusti skrivnostnim sanjam nedolžnosti, v katerih se igrajo angeljci s spečim otrokom.

Polagoma so prišli otroci baronovke in nekateri drugi izmed družine. Po vsej palači je vladala ona tajinstvena, vesela živahnost, kakoršna more biti le na sveti večer. Toda še nekoga ni bilo, ki je imel v tej hiši na sveti večer vedno glavno ulogo. Polu dvanajstih pridrči kočija pred palačo. Iz nje stopi odgojiteljica. Za njo pa stara žena, ki je stiskala v naročju nekaj v strgane cunje zavitega. Grof in grofinja in z njima cela družina hité po stopnicah, da sprejmó nenavadne goste. Starka odgrne cunje in položi v grofinjino naročje novorojeno dete. Vse je bilo tiho. — To je bil otrok, o katerem je Elvira pripovedovala sinku. To je bil revček, ki je prišel kot bratec betlehemskega deteta v imenitno hišo. — Bila je namreč tristoletna navada one plemenite hiše, da je grofinja vsako leto obdarovala na sveti večer revnega otroka poštenih starišev, katerim je tudi podelila vselej zdatno miloščino.

Grofinja odvijé siromašne povoje, poljubi otroka na čelo in ga nese potem v mehko zibelko, ki je bila navlašč zato pripravljena.

Sedaj se je imela pričeti lepa domača slovesnost. Alvaritova soba je bila ločena od odgojiteljčine sobe le po premakljivi steni. V tej sobi so bile postavljene jaslice. Če se je odmaknila ona stena, razgrnila se je vsa krasota pred Alvaritom. Lučic je kar mrgolelo. Cela družina je bila zbrana za jaslicami. Vsak je imel zastavo, piščal, zvončke ali kako drugo glasbeno orodje. Elvira je hitela po prstih z malim bandercem skozi Alvaritovo spalnico ter se skrila za pregrinjalo. Grof pa je stopal nocoj po prstih skozi sinovo sobo, noseč v rokah velik boben. Skril se je k Elviri, da ondi počakata polnoči in zbudita spečega otroka z božično pesmijo.

Skrivnostno udari ura dvanajst. Premakljiva stena zgine. Neizmerni blišč se razlije po sobi. Piščali zadone, vmes pa zaori božična pesem, katero so pevali vsi.

Alvarito se sklone v posteljici in osupel gleda za trenotek.

»Sveta noč! Sveta noč!« vsklikne samega veselja, dleskne z ročicama in kot na perotih hiti k jaslicam, kjer poklekne pred Jezuščkom, prekriža roke na prsih in povesi nedolžno glavo. Ah, srečno dete! Gotovo je mislilo, da je zares v nebesih in da čuje angeljske zборе pevati: »Gloria in excelsis.« Toliko je bilo utopljeno v sveta čustva, da se ni zbudilo iz njih, ko ga je ogrinjala mati s toplim plaščkom. Tedaj ga dvigne oče, poljubi ga srčno in solze se vlijejo dečku po licu. Oklene se očeta in milo zaprosi: »Ah, ah, pustite me! Saj bodem priden! Nikdar se ne bom pačil odgojiteljici!«

Ko so minoli prvi hipi veselja in radosti, sedla je grofinja k jaslicam, da obleče ondi detetu Jezusu na čast ubogega otroka, ki ga je prinesla revna starka. Prinesli

so Elviri mlačne, dišeče vode, prazničnih pleníc in povójev. Ko je bilo dete povito ter je odgojiteljica rahljala blazinico v zibelki, prihiti Alvarito ter jo ji iztrga.

»Ne te, ne! Mojo mu daj, moja!« Tako je klical ter stekel k svoji posteljici in prinesel iz nje dragoceno, mehko blazinico ter jo sam dejal pod glavo revnemu otroku.

Drugo jutro je vzela grofinja blazinico ter jo hranila kot svet spominek. Vvezla jo je s svilo in zlatom, potem pa položila v srebrne jaslice Jezuščkove, ki so bile v oltarju krasne domače kapelice.

III.

Minulo je leto in bil je zopet Božič. Mnogo se je spremenilo od lani. Mnogo veselja je bilo zagrenjenega, pa mnogo solz se je posušilo. Tudi v grofovi palači so danes prelivali britke solze. Služabniki so žalostno begali po hodnikih. Mnogo obiskovalcev je pomenljivo kimajoč z glavo odhajalo. Zakaj bilo ni nikogar, da bi jih bil sprejel. V Alvaritovo sobo si pa niso upali; bolezen in žalost sta kraljevali v njej. Deček je ležal na smrtni postelji. Oče — oni srčni oče-junak — je ležal potr in uničen na stolu, in le bolestni vzdihí so pričali, da še živi. Elvira pa se je premagovala, kakor bi bila zajemala iz neizmerne bolečine novih močij. Česa ne premore materinska ljubezen! Tri dni je že posedala ob postelji svojega jedinca. Zdaj je uprav podpirala omahujočo glavico Alvaritovo ter neprestano zrla v smrtnobledi obrazek. Deček je ležal v omedlevici — bližala se mu je bela žena s koso. Baronovka Inesa je sedela ob njej. Nebroj igrač je ležalo po tleh. Skušali so z njimi

utešiti bolnega otroka. Vsake četrte ure sta stopila v sobo dva zdravnika. Toda vselej sta žalostna odšla.

Krog polnoči poklekne baronovka pred otroka, da bi mu dala žlico zdravil, kakor je velel zdravnik. »Alvarito! Alvarito!« prosi mati kar najnežneje. Toda deček se ne gane. Vzdihtaval je težko, pojemajoče, kakor plapolna sveča, predno ugasne. Prestrašena se pripogne grofinja in se približa z ustnicami dečkovemu ušesu. S tresočim glasom ponavlja: »Alvarito! Moj sin! Ali slišiš? Ali me ljubiš?«

Otrok pogleda motno svojo mater, privzdigne velo ročico ter poboža mamo. Roka mu zopet omahne. Oči pa zapre.

Baronovka mu skuša odpreti usta in viliti vanje zdravila. Edino upanje so ji bila. Toda Alvarito je stiskal tako krčevito zobe, da je bil ves trud zastonj. Inesa britko zaplače in hiti po zdravniku. Ta ji pa tiho reče: »Vse je zastonj! Takoj bo ugasnil!«

Ura udari dvanajst. — Srečna ura, ob kateri je prišlo na svet božje dete delit miru ljudem, ki so dobre volje. — Tedaj se je nekaj posebnega primerilo v sobi: Grof je vstal blede kot zid, njegova soproga se je obrnila od umirajočega otroka in plašno zrla po sobi. Baronovka se je nekoliko prestopila, potem pa zrla nepremično pred se. Hoteli so vsi reči, da je prišlo nekaj v sobo, nekaj, kar ni s tega sveta. Napolnilo jim je srce z ono skrivnostno tesnobo, z onim čudnim strahom, ob katerem se ježé lasje in zastaja sapa.

Bolnika pa je nekaj streslo, kakor silna mrzlica. — »Umiram«, zaklical je Alvarito. »Mama, umiram. Jezušček mi nese svojo blazinico!«

Grofinja skoči po koncu. Inesi položi v naročje umirajočega otroka in veli:

»Drži ga!«

»Za božjo voljo, kaj ti je?« prša ta osupla.

»Drži ga!« ponavlja mati s posebnim naglasom.

Pustivši dečka v sestričinem naročju odhiti iz sobe v kapelico. Tam vzame iz srebrnih jaslí nebeškega deteta blazinico, ki jo je pred letom sama položila tja, nese jo v bolnikovo sobo ter položi nanjo umirajočega otroka.

»Alvaro! Alvaro!« je klicala in se oklepala soproga, ki je ž njo vred poklekní ob posteljici. »Če nam Jezus ne reši otroka, zgubiva ga gotovo!«

Tihoto, ki je zavládala po sobi, motilo je le pretrgano vzdihovanje in težko sopenje otrokovo. Polagoma pa se je pomirilo. Ko je napočilo jutro, dihal je bleði Alvarito mirno in pravilno, kakor bi spal.

Tedaj vstopi zdravnik, pogleda bolnika, vpraša, če so mu dali zdravila. Baronovka odkima.

»Tedaj«, tako je rekel grofinji, »vam je vrnil sina Jezušček sam.«

Grofinja razprostre roke, in mater, ki je ni zmagala silna bolečina, zmore veselje, da se nezavestna zgrudi ob postelji svojega jedinca.

IV.

Ta sveti večer se je vtisnil baronovki tako globoko v srce, da od tedaj še misliti ni upala na to, da bi z nedostojnim veseljem skrunila Sveto noč. Pomagala je rajši svoji sestričini postavljati jaslice in na sveti večer

je privedla svoje otroke, da sò se skupno veselili in praznovali najslovesnejšo noč.

Plesišča so sicer pogrešala izgubo najlepše krasotice. Zato so pa otroci baronovke dobili skrbno, ljubečo mater. In ker je bila Inesa izvrstna mati, zato še ni nehala biti imenitna gospa. Zakaj človek je tudi lahko dober kristijan, čeprav ne poseda celi dan po cerkvah.

Še vedno se pa vsako leto obhaja v grofovi družini sveti večer in vzlasti bogato obdarovani otroci revežev veselé se grofovih — srebrnih jasic.

X.

In vendar!

Resnična povest, iz zapiskov angleškega duhovnika, spisal E v i n.

I.

Dva meseca po zavratnem umoru gospoda James-a Ralf-a. — Sodniki so ravno obsodili morilca Johna Kingstona, kateri je še vedno trdil, da je nedolžen. Premeteni sodniki, zvite glave, so že dokazali solnčno-jasno njegovo krivdo. Koliko so nakupičili dokazov, človek bi se, čitaje vse to, kar čudil ogromni pridnosti in bistrournosti angleških sodnikov.

Prvič: Z umorjencem sta bila stara sovražnika. Oba sta prosila roke Ele Greshamove. Kaj dé to, da je bil morilec uslišan. On je bil katoličan in rodbina Greshamova je bila katoliška, umorjenec je pripadal angličanski cerkvi.

Kaj to, če je bil že morilec zaročen ž njo, to ne omaje dokaza.

Drugič: Sir James Ralfove rane bile so ravno primerne nožu, katerega je vedno nosil pri sebi morilec Kingston. Nož je bil rjast — od krvi seveda. Zagovornik sicer trdi, da je to slučaj, no, potem je tudi slučaj, da ga je on umoril. — Zvedenost sodniška!

Tretjič: Umorjenca dobili so blizu stanovanja morilčevega. To se je i marsikateremu sodniku zdelo čudno, ali to ne dokazuje ničesa družega, kakor o predrznosti in prekanjenosti krivčevi. S tem je hotel prevariti modre sodnike.

Četrtrič: Pri njem so dobili vizitnico nesrečnega pokojnika. Kaj li to, da niso pri njem našli zlate ure, prstana z briljantom in listnice! Čemu bi le hranil stvari, katere bi ga mogle izdati! Tudi vzrok so našli tej okolnosti, da je bil okraden umorjenec. Storil tega ni nihče drugi in sicer namenoma, da bi ne letel sum umora nanj, na bogatega Kingstona. Po tem potu kakor vizitnica prišla je v njegov žep zlata ura, prstan z briljantom in listnica, ali ta „corpora delicti“ je odvrigel, čim preje je bilo brez nevarnosti zanj možno, na vizitnico pa je pozabil. Morda je vzel tudi denar iz listnice in prazno listnico zavrgel. — Vsi drugi dokazi so bili slučajnosti, malenkostni proti temu. Tù si je splela „londonska Themis“ zaslužne lavorike.

Petič: Usodni dan sprla sta se v klubu „Wales“ na poti proti Greenwichu in doskora se napala z golimi pestmi, kar potrjuje mnogo prič. — Zatoženec se izgovarja, da je tedaj od njega prejel vizitnico, katere izmišljotine mu nihče sodcev ne veruje. A če bi bilo to

tudi resnica, potem je ubil plašljivec Ralfa, da bi se izognil dvoboju. Na vsak način obtežujoča okolnost.

Šestič: Ni moči zatožencu dokazati njegov „alibi“ mej 7. in 9. uro, ob katerem času je moral po sodbi zdravnikov biti umorjen Sire James Ralf; mej tem časom trdi morilec, da je bil doma in ne tají ni on, ni strežnica, da je šel ob tem času na prost zrak, na vrt po služničini izjavi okolu $\frac{1}{2}$ 8. ure, in ostal četrť ure zunaj. Iz vrta seveda na cesto, kaj bi tudi delal pameten človek v hladnem marcu na vrtu. Petdeset korakov od njegove hiše dobili so Ralfa mrtvega, in pretíla sta si že v kavarni. Nič naravnejšega, kakor to, da ga je umoril nekdanji tekmeč in sedanji sovražnik. Vzel mu je vse in potoma odmetal. Četrť ure pozneje se je vrnil, kakor da bi se ne bilo dogodilo ničesa. „Pretkanega tíča smo vjeli“, dejali so veselo sodniki. Ali na cesti ga nihče ni videl? Če bi ga videl kdo, potem bi sploh ne bil umorjen sir James Ralf. — Sijajen dokaz! V tem so bili jedini sodniki.

Kaj v očigled neovrznim točkam ves napor zagovornikov in vse smélo zanikanje toženčevó, kaj njegovo priseganje! Kriva prisega ni taka stvar, da bi je navadni grešni človek ne storil, da si reši ž njo življenje.

Tako so ménili modri sodniki in obsodili so zatoženca, krivega umora, na smrt na vešalih, dva meseca po umoru na dan 5. maja.

II.

Pri oknu svoje celice slonel je mlad benediktinec in čítal pazno zadnje notice časnikov o zadevi umora Jamesa Ralfa. Žalobna resnoba se je razlila po bledem licu mlademu patru Anzelmú Greshamu, kateremu bi imel postati svak umora obdolženi. Drugače se je malo menil

za zunanji svet in za dnevna vprašanja, katera so zanimala svetne ljudi. Gledé te novosti pa sam s sabo in svojim mnenjem ni bil na čistem. Čitajočemu te dokaze po raznih časopisih ni se mu zdelo povsem neverojetno, da bi ne bil morilec res Kingston. Obiskal je parkrat morilca, hoteč ga tolažiti in pobôdriti za zadnji boj. Dolgo niso trajali ti obiski. Videlo se je obema, da ne zaupata drug drugemu, pater ne onemu, zatrjajočemu svojo nedolžnost, oni ne patru trdečemu, da je prepričan o njegovi nekrivdi.

Vglobil se je z vso silo v ogromno nabrano snov, ki se je slučajno tako vjemala. Da bi le bilo vse to slučaj! Premotril je нрав prijatelja svojih mladih dnij, ko sta se spoznala v katoliški, samostanski šoli. Vročekrven je bil, odkar ga je poznal in razburljiv. Spomnil se je, kako se je osvetil nad drugim sošolcem, kateri ga je zatožil doma. Da, to so malenkosti ali za dejanja bodočega moža važne. Samo nekaj ni bilo na njem, kar mu podtikajo vsi, da bi bil plašljiv in kdaj tajil svoje krivnje. O tem je premišljeval menih, seveda tu je visela na utajitvi nit življenja. Malo, raztreseno je molil. — Bral je njegovo obsodbo.

Napotil se je k njemu. Jetnik je ravno mislil na spovednika.

„Dobro, da prihajaš sam, ni mi treba klicati Te“, deje mirno kot človek, ki je že obračunal s svetom. Posebne razburjenosti ni bilo čitati na mirnih, skoro strogih črtah lica in vendar mu ni bilo lahko zapustiti svet in svojo zaročenko, ki se je samo jedenkrat prišla razjokat v njegovo ječo. Pozabila ga ni, ona je jedina neprerekano verovala na njegovo nedolžnost.

Ko mu je mladi menih po spovedi dajal pouke, ko ga je gledal, kakor da bi mu hotel prodreti v dno duše, ko ga je spomnil smrtne ure, tedaj je pač malo zatrepetal, nehoté polil ga je mrzli pot in ledeno-mrzle srage so mu blestele na visokem čelu. Smrti se je težko privaditi!

III.

Zamišljeno je stopal menih domov po meglenih ulicah londonskih, večkrat je obstal na potu, obrnil se nazaj, potem pa se odločil proti tihemu samostanu. V celico došedši prečital je še enkrat vso obravnavo in zagovor mladega odvetnika pazno. Da, boljše ga ni mogel zagovarjati smrtnik, ki takisto kakor on sam ni bil prepričan o njegovi brezkrivnosti. Razgovor njegov z obsojencem mu ni dal miru. Prijel je večkrat zopet klobuk, katerega je komaj odložil, odprl že vrata svoje celice, da bi se vrnil k njemu in mu zaklical: „Ne taji več, ne pomaga ti vse nič. Uдай se, da si morilec! Ne obtežuj si duše pred smrtno uro z nevredno spovedjo!“ Na mestu so mu obstale noge, ni ganiti se ni mogel. Njemu se je usilila misel, čemu bi pač njemu to tajil in sedaj?!

Prav veren ni ravno bil John, bolj mlačen katolik, a pred smrtno uro se spreobrne doskora vsak; čemu bi ostajal ta trdovraten? Tako spačenega človeka skoro ni, da bi zaradi prazne, nične časti pogubiti hotel svojo dušo. In vendar! — Ne, ne, ob smrti zgubé se nerešeni pojmi o časti v prazen nič! —

Utrujen na duhu in telesu podal se je v cerkev in čudna slutnja gnala ga je k spovednici. Malo ljudij je bilo v svetem hramu in mrak je legel na cerkvene prostore. V kotu klečal je človek surovega obraza in šepetal.

Da bi molil, o tem je resno moral dvomiti človek, kdor mu je premotril do dobrega lica. Postava in obličje izdajalo je irskega delavca. Skesan ni bil ravno videti.

Pater je že sedel v spovednici, Irec bližal se je počasi, nezaupno . . . potem je pokleknil. V počasnem približevanju videlo se je, da ima veliko slabega na vesti.

Počasi, z velikim trudom je govoril, zdihaval in stokal, potem za trenotek čisto onêmel in pričel vedno tišje, kakor da bi se bal gluhe stene in lesenih in marmornih podob na žrtvenikih.

Onêmel pa je tudi mladi duhovnik, potem pa z živo gorečnostjo govoril, Irec pa se je prestrašeno oziral po cerkvi. Irec se ni dal pregovoriti in odšel bojazljivo proti izhodu.

Pater Anselm se je sesedel v spovednici in bled postal kakor vosek. Čutil je, da so mu odpovedale noge in da bi bilo zaman sedeti v spovednici in čakati novih prišlecev. Za danes zvedel je preveč, a kot spovednik za-se in za svet — nič. — Trudno se je vlekel v svojo celico.

Resnega, mladega moža v meniški halji pač nista brigala šum in vrišč, katera sta gospodarila na prostranih ulicah. Tako nemo je zrl na vrenje sveta pod seboj, le od časa do časa pritiskal je vroče čelo na mrzle šipe. „Torej vendar!“ govorili sta mu nehoté ustni. Kaj je vendar mislil, kaj mu je težilo pobožno dušo? Sedaj vé vse, ali on mu ne more in ne sme pomoči. — Nekaj mu je zablisnilo v glavi. Poiskati Irea in mu ponuditi denar, ali kje dobiti ogromno svoto. Da, doma bi jo dobil in tudi pri Kingstonu, ali zakaj, čemu bode toliko denarja menihu, povpraševali se bodo. In kje neki dobi Irea?

Morda teši ravno sedaj nemirno vest z žganjem, skupilom za prstan z briljantom ali zlato uro? In İrec sam se ne izpostavi nevarnosti, jutri biti že vjetemu in priti na vešala mesto dozdevnega morilca. — Ne, tu ni rešitve! — Nikakega izhoda. Čudeža ni več pričakoval in tudi mislil ni več, čemu mu je dobrotni Bog poslal tako hudo skušnjo. Vtikal se ni človeški njegov um v sodbo Najvišega.

Včasi se mu je kakor močvirna veša porodil up v mislij trudni glavi. Čakal je družega dné, da bi bilo za njim vse, vse Ali glava se mu je hotela raztreti.

IV.

Ljudij se ni malo zbralo, da bi videli obešati londonskega kupca Johna Kingstona, kot zavrattnega morilca Jamesa Ralfa. Spremljal ga je po želji obsojenčevi pater Anselm. — Kako se je postaral menih v kratkem času, kako vel, zguban mu je obraz, roke mu visé trudno ob boku, negotove so mu stopinje in žive oči, obrobljene s črnimi pasovi, globoko vdrte, gosti lasje so mu osiveli na pol.

Postajal je večkrat na trnjevem potu, in podpirati ga je moral Kingston, ki je pogumno korakal smrti nasproti. Tako umira junak s čisto vestjo, nedolžnim srcem. Nehoté se je mnogim gledalcem usililo to prepričanje. — Pater pa je bil strt in nem, saj je vedel, da oni več ne potrebuje njegove tolažbe. Predno je stopil obešenec na stolec, nesel mu je pater k ustnom Križanega, katerega je goreče pritisnil in poljubljal. Popolnem sam sabo umirjen pričakoval je smrti. — Zaškrtaie so vrvi in obsojenec je umiraje visel mej zemljo in nebom. Dovršena je bila svetna sodba, gledalci so se razšli. — Sam je ostal pater in klečal in molil.

Slednjič se je vzdignil in odšel k sorodnikom Kingstona z namenom, izposlovat, da se pokoplje usmrtenec v rodbinski rakvi. Sorodniki, Angleži, so prošnjo odločno odbili in on ni povpraševal po razlogih. Tiho kakor je prišel, je tudi odšel.

Ravno prijazno niso gledali za njim, že zaradi njegove sestre Ele Greshamove. Posredno je bila le ona vzrok temu umoru, pretehtali so hladni Angleži in brezdvomno je tudi potem le ona vzrok sramoti, katero je ne vredni ud pripravil na nje, ki so bili udje, neomadeževani člani častne meščanske rodbine.

Težka pot, pot k sestri njegovi. Vedno je plakalo mlado dekle, katero je ljubilo svojega Johna z vso silo. Ni trenotek ni nevesta dvomila o njegovi nedolžnosti in v takem položaju se utrdi prava ljubezen. Shujšala je in mlado lice je dobilo gube, kakor da bi se že poslavljal od mladostnega življenja. Še bolj žalosten se je ločil od nje, kakor od njegovih sorodnikov. Dekle je bilo vse zbegano in zmešano in govorilo čudne, brezbožne stvari o neusmiljenosti Božji in nepravičnosti . . . Z grozo se je spominjal menih teh trenotkov in prosil Boga odpuščanja za mlado svojo sestro. On sam ni trenotek dvomil nad Bogom in nezmerno njegovo milostjo. Vidno je hujšal, tako, da so se čudili menihi. Goreče je molil in cele mrzle pomladne noči je večkrat preklečal v cerkvi. Čakal je, da se razmota ta voz in da se povrne čast vsaj mrtvemu, ker se živemu ni mogla. Čakal je in upal. —

V.

V londonskem predmestju ob Temzi, predno se vstopi v mesto samo, stopli so se irski in angleški delavci. Neki

Irec, s krvavečimi prsi in hropečev zadnjih izdihih, je prosil duhovnika in sicer patra, ki ga je spovedal 4. maja v samostanski cerkvi. Take dneve si tudi slaboumen človek zapomni. K sreči samostan ni bil preveč oddaljen od nesrečnega mesta, kjer se je godil krvavi pobjoj. Koj je vedel pater Anselm, kdo ga kliče, vzel polo papirja in pisalo in tako naglo stopal po ulici, da so se ljudje čudili slabotnemu menihu. Došel je na lice mesta, nadejal si štolo in prosil navzoče, naj se za trenotek odstranijo.

Silno je ječal umirajoči, slednjič je pokimal z glavo menihu. Nato je poklical pater Anselm dve priči. Slab je bil že umirajoči. Rana na levem krilu pljuče je še vedno krvavela, da so obveze bile vse rudeče. Smrt si mu bral na brezkrvnem obrazu.

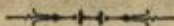
Irec je z zadnjimi vzdihmi pred pričami razkril svoj umor, pater Anselm je pisal. Končavšemu stisnil mu je pero v roko, napravil z roko umirajočega † (križ), in podpisal njegovo ime. Strmé so podpisale še priče. — Pater Anselm je obljubil Irecu, da bo po svoji moči skrbel za osirotelo obitelj.

Pol ure kasneje je težko, mej silnimi mukami izdihnil svojo grešno dušo — pravi morilec.

Pri tem dokazu obsojenčeve nedolžnosti onemêli so preje glasni sodniki, rodbina Kingstonova prenesla je truplo obešenca brez hrupa v rodbinsko rakev.

Pater Anselm Gresham je kmalu zatem umrl mirno in udano, njegova sestra pa je posvetivša vse svoje imetje v vzgojo nesrečne dece Irea, morilca svojega ženina, odtegnila se svetu in odšla v samostan.

Stvar sama pa se je živo utisnila v spomin modrim, nezmotljivim izvrševalcem angleške pravice. Vkljub sijajnim dokazom njihovim, vendar — nedolžen!

XI.

K o z a r č e k.

Valant, bogat kmet in gostilničar na Gorenjskem, ni imel druge skrbi kakor to, kako bi se polastil posestva svoje sosede Korenke. Zelo rad bi bil on namreč razširil svoj dom. Zato je že gotovo stokrat nagovoril Korenko, naj mu prodá svoje posestvo, ali vse je bilo zaman, vedno mu je odgovarjala z istimi besedami: »Tukaj sem se rodila, tù sem preživela vse svoje žive dni, tukaj hočem umreti.« Še tolike svote, katere ji je ponujal Valant, niso je mogle pregnati z njenega doma.

Danes je zopet Valant poskušal svojo srečo in sicer po novem potu. Dobil je doma Korenko ravno ko je luščila fižol. Vesel jo je pozdravil, vsedel se k nji in vprašal po zdravju. »Ej zdrava«, reče Korenka, »saj veste, kako mora človek zdrav biti pri sedemdesetih letih«

»Je že res, stari ste že precej ali vaše zdravje je še tako trdno, da boste gotovo dočakali devetdeseto leto«, odvrne Valant, čeravno on tega v srcu prav nič ni želel.

»Tega pa ne, čeprav sem še letos nekaj zdrava, toliko trdna pa nisem«, brani se Korenka.

Valant nekoliko po teh besedah obmolkne, bil je v zadregi; ni vedel, ali bi začel ali ne. Naposled se ojunači in začne:

»Povejte mi, Korenka, ali mi res nočete prodati posestva?«

»Bog varuj! Jaz ostanem pri svojem sklepu in se ne dam premakniti od njega«, trdi Korenka.

»Ali jaz vem, kako bi se dalo pomagati nama obema«, prične nekam bojazljivo Valant. »Vi mi boste prodali vaše posestvo ali boste je vendar še imeli. Seveda vi tega ne razumete, ali poslušajte: Jaz vam dam vsako leto štiristo goldinarjev in vendar bode prav vse tako ostalo, kakor je, razumete? Posestvo ostane vaše, kakor dosedaj. Zato mi ne boste nič dolžni.«

Korenka ni vedela, kaj hoče to pomeniti. Oprezno kakor v pasti reče: »Toliko mi ponujate, kaj boste vendar vi zato imeli?«

»Le ne skrbite in ne čudite se temu, kar sem vam povedal. Vi ostanete na svojem posestvu, dokler živite. Samo pismice dajte narediti, da po vaši smrti vaše posestvo meni pripade. Saj bližnjih sorodnikov itak nimate, za daljne pa ne marate. Vi imate od tega čisti dobiček. Jaz vam dam vsako leto štiristo goldinarjev in vi boste še Bog vé koliko let živeli.« Zadnje besede so Valantu kaj nerade šle iz ust.

Korenka je bila iznenadena in nemirna, vendar pa ne nevoljna.

»Valant, saj veste, kako je,« rekla je, »jaz vam nočem naravnost želje odbiti, ali premisliti moram tudi poprej. Pridite za jeden teden zopet in potem vam bom že povedala, kaj sem sklenila.«

Še nikoli ni šel Valant tako vesel s Korenovega domu, kakor danes. Že je mislil, da je njegovo Korenovo in tako po ceni! Da bi le kmalu potem stara umrla!

Primerjal je svoje in Korenovo posestvo, kako lepo vkup spada. In vse to se bode imenovalo potem Valantovo! Največje in najlepše posestvo v vsej okolici! Kdo bi ne bil vesel in ponosen?

Korenovka pa štiri noči zaporedoma ni mogla nič spati. Mislila je vedno, da ni vse prav pošteno pri vsej tej čudni kupčiji, ali kakor hitro se je spomnila štirihsto goldinarjev, takoj si je vse drugo izbila iz glave. Kako lepo življenje bode potem imela! Štiristo denarja in še vse bo moje!

Naposled šla je k notarju. Ta ji je svetoval vsprejeti Valantovo ponudbo, ali rekel ji je, naj zahteva šeststo goldinarjev, češ, ker če ona tudi še petnajst let živi, ne bode ji poplačal njenega premoženja. Korenki je bil ta nasvet popolnoma všeč, šeststo goldinarjev na leto dobiti, to je tudi nekaj! Bala se je sicer še vedno, da bi pri tem ne bilo kacih spletk. Imela je mnogo notarja povprašati in ko je vse vedela, prosila je notarja, da bi napravil pisma. — Ko je Valant zopet prišel h Korenovki, imela je ta že kopo zvijač pripravljenih, kako bi ga pripravila do tega, da bi ji dajal šeststo goldinarjev na leto. S prva kazala se je trdo in ni hotela dosti slišati o tem, a polagoma dala se je omehčati in rekla, da za šeststo goldinarjev je voljna skleniti to pogodbo, ker bode tako komaj kacih pet, šest let živela in da je za tako kratek čas štiristo goldinarjev veliko premalo.

Pa Valant se ni dal tako lahko premotiti.

»Kaj?« rekel je, »vi boste najmanj še petnajst ali dvajset let ziveli. In morebiti, da še vi mene preživite!«

Ali Korenka je le predobro vedela, da bode Valant rajše dvesto goldinarjev na leto več obljubil, kakor pa

umaknil pogodbo; in ni se motila. Dolgo se nista mogla dogovoriti ali naposled je le Valant odnehal in obljubil šeststo na leto.

Drugi dan napravila sta pri notarju pismo in Valant je Korenki takoj odštel prvih šeststo.

»Sedaj, starka, mi pa le brž umri«, mrmral je Valant, ko je šel od notarja.

Pa ta poslednja želja se mu ni hotela spolniti. Korenka je bila vedno jednako čvrsta. Sama sebe je bila vesela.

Valant je obupaval, kadar jo je videl. Ona ga je pa še hotela dražiti in povsodi je kazala, kako je še čvrsta.

Blizal se je že čas, ko je Valant moral nesti četrtrič šeststo goldinarjev. Mislil je, da jih že polstoletja nosi. Najrajše bi jo bil zadavil. »Kaj, starka, mi res ne bodeš že umrla! Kako bi se neki dalo pomagati?« Tako je često Valant premišljeval.

Moral je zopet nesti šeststo goldinarjev. Korenka mu je veselo in urno naproti prišla, kakor da bi bila dvajset let stara.

On bi jo bil najrajši raztrgal, a se je vendar zdržal in kazal prav veselega.

»Pridite no, Korenka, kedaj k nam na kosilo, nikoli vas ni! Saj smo vas vsikdar veseli in pri nas vam ni potreba nič plačati,« reče Valant, ko je odštel novce.

»Kaj hočem drugam hoditi, ker sem še zdrava in si lahko sama kuham«, reče Korenka, hoteča zopet soseda podražiti.

»Ej, saj vem, da ste čvrsti, ali vsaj kako nedeljo lahko pridete, najrajše precej to nedeljo, prav veseli vas bomo!« vabi jo Valant.

Korenki je bila ta ponudba všeč in obljubila je, da pride.

V nedeljo je res prišla Korenka. Valantu so se od veselja oči zaiskrile. Najboljše jedi so bile pripravljene, ali ona, ker je bila že od nekdaj zmernosti navajena, ni marala dosti. Valant se je jezil v srcu, ker ni marala dosti za jedila, katera ji je ponujal. Tudi piti ni dosti hotela. Ko ji že družega ni vedel ponuditi, spomnil se je na žganje.

»Kaj pa tistega, ki ga imam tam v steklenicah, tistega najboljšega, saj veste, tistega boste jeden kozarček?«

Korenka se tega ni hotela braniti, ampak je molče pokimala.

»Hitro, Ančka, prinesi najboljšega, ki ga imamo!« zaklical je Valant vesel.

V skoku bila je tukaj dekla s steklenico in majhnim kozarčkom. Valant sam ga ji je natočil. Korenki se je tako dopadel, da kar kozarčka ni mogla vzeti od ust. »No, ta je pa res prav dober«, pohvalila ga je. Hitro je bil drug kozarček napolnjen in za tem še tretji. Korenka ga ni mogla prehvaliti.

»Ako vam je, mati, res tako všeč, vam ga dam sodček, v znamenje, da sva dobra prijatelja in pa ob enem za vaš god, ki bode drugi teden,« ponudi uljudno gostilničar.

Korenka je bila zadovoljna, in drugo jutro je prinesel sosed majhen sodček in lep kozarček, češ, da bode lažje pila. Korenka ga je takoj natočila jeden kozarček in res, bil je oni dobri, ko včeraj.

Za nekoliko dni prišel jo je Valant zopet obiskat. Dobil jo je s kozarčkom — v roki. Od veselja mu je

obraz zažarel. Rekel ji je, da naj kar pové, kedar bode izpila ta sodček, da ji bode družega prinesel. Korenka je obljubila to storiti.

Po okolici jeli so kmalu ljudje govoriti, da ga Korenka rada srka. Dobili so jo večkrat ležati v kuhinji ali pa celo na cesti. Vsi so jo obžalovali. Če so pa v gostilni pri Valantu kaj o njej govorili, rekel je Valant:

•Je že hudo, če se človek v taki starosti navadi pijančevati, seveda pomagati se ji ne more več; pazite, da se ji kaj ne zgodi!•

In res zgodilo se je. Ravno okoli Božiča našli so jo neko jutro v snegu mrtvo. Prejšnji dan se je bila nekje napila, potem pa v snegu obležala.

Valant je tedaj dosegel, kar je tako želel. — Pošteno to ni bilo.

Prva ni bila Korenka, kateri je kozarček zagrenil in prikrajšal življenje; želeti bi bilo, da bi bila zadnja! Koliko madežev manj bi imeli Slovenci na sebi, ko bi se preveč ne bratili s — kozarcem!

XII.

Jakobinska nevesta.

(Povest iz časov francoske prekucije.)

I.

Ko se vrši naša povest, bili so za Francosko najburnejši časi, kar jih pomni zgodovina. V Parizu gospodarili so rudeči Jakobinci, na čelu jim siloviti Robespierre,

ki so strahovali s svojimi ukazi vso Francosko. Po posameznih okrajih so spolnovali njih privrženci zvesto njihova povelja. Na stotine ljudij žrtvovali so vsaki dan po nedolžnem, zlasti duhovnikov in plemenitnikov. Dokaza za njihovo smrt ni bilo treba nobenega, dovolj bilo je, da je le kak jakobinec rekel, da so kraljevi privrženci.

V tem vihnem času sedeli sta v sobi nekega gradu v mestu Arras na Francoskem dve ženski. Mlajša bila je kacic 16 let stara, lepa in čvrsta; na njenih očeh bral se je pogum in odločnost, ako tudi solze v njih niso naznanjale nič dobrega. Starejša bila je njena varuhinja, videlo se ji je na obrazu, da se boji za svojo varovanko Heleno pl. Kursy. Imela je vse pravice nad njo, Helena je ubogala zmirom njene nasvete. Ali danes bile so vse prošnje in sveti zaman. — Helenina mati bila je naznanjena pri oblastvu kot kralju prijazna in državi nevarna. Po noči prišli so jakobinski stražniki po njo, odpeljali jo v ječo, kjer jo je pričakovala smrt pod sekiro, smrt na giljotini. Helena si ni vedela pomagati. Hotela je na vsak način rešiti mater, ali nemožno dekletce, kam se boče obrniti, nikjer ni upala najti milosti. Naposled sklenila je zadnji obupen sklep.

Neki kovač v mestu Arras je popustil, vnet za brezverske namene jakobinske, svojo kovačnico in se jel pečati s politiko. Njegova surovost, brezobzirnost in moč pomogle so mu, da se je povzdignil med jakobinci. V tribunalu sedel je na strani silovitega Lebou-a, od koder je strahoval vse mesto, tako da se še sedaj prebivalci mesta Arras s strahom spominjajo na to krvavo vlado. Do tega kovača Graniera hotela se je še obrniti Helena.

»Torej hočete na vsak način, draga Helena, to poskusiti?« vpraša po dolgem molku Genovefa svojo varovanko.

»Draga moja, kaj moreš še dvomiti o tem? To je moj poslednji up. Morebiti rešim življenje svoji materi in sedaj naj se še obotavljam?« odgovori Helena.

»Ali, ljuba moja, vi ne veste, kaj počnete, vi ne poznate teh ljudij! Te pošasti!« svari jo Genovefa.

»Da, jaz vem, da vse lahko storé, vem, da je življenje moje matere v njih rokah, . . . to mi je dovolj . . . Sicer pa, Genovefa, ako se bojiš z menoj iti, pojdem sama!« odvrne odločno Helena.

»Jaz, gospodična, grem povsodi z vami!« odgovori Genovefa.

V svilnati plašček zavita, s priprostim klobukom na glavi, šla je Helena, spremljana od Genovefe, po zapuščenih mestnih ulicah. Prej tako živahno mesto bilo je sedaj vse mrtvo. Hiše velikašev so bile zaprte in pajek je predel svoje mreže po oknih najbogatejših meščanov. V napol zaprtih prodajalnicah ni bilo že skoro nič blaga in tudi nič kupcev. Pred hišami rokodelcev se niso več razgovarjale žene in deklice in pletle nogovic. Le sem in tja privalila se je četa pijancev in motila s svojimi razbojniškimi pesmami smrtno tihoto.

Helena in Genovefa prisle sta v kovačnico Bruta Graniera. Videlo se je takoj v vsem, da je brez pravega gospodarja. Peči bile so mrzle, naklo zarjovelo, mehovi raztrgani. Genovefa odprla je duri in stopile sta dalje. Steklenice za vino in pivo stale so razstavljene po mizi samokresi in puške ležale so po tleh. Granier sedel je pri oknu in skušal brati jedno tistih strahovitih pisanj, ki so prihajala vsak dan iz Pariza po okrajih.

Ko so vrata zaškripala, se je obrnil in gledal, kdo pride. Helena stopila je sama naprej k možu, od katerega je bilo odvisno življenje ali smrt njene matere.

»Kaj hočeš od mene, državljanka!« vprašal jo je kratko.

»Prosim gospod!« . . .

»Kaj je to? . . . S kom misliš, da govoriš? Kaj?« zadrl se je Granier.

»Državljan, odpuščenje jaz sem hči gospe plem te meščanke Kursy, ki je bila preteklo noč vjeta, in prišla sem pros«

»Kaj je potem?« pretrgal je Granier besedo. Helena ni mogla najti besedij, na katerih je viselo življenje njene matere.

»Njeno življenje izprosit pri tribunalu.«

»Nič družega, ko to?« odvrne zaničljivo Granier, »saj res, jaz poznam tvojo mater, državljanka!«

»Torej vi jo poznate? Smem upati? Saj veste, ona je bila najboljša, najdobrotljivejša in usmiljenejša izmed vseh žen v mestu. Nihče ni nikoli zastonj prosil njene pomoči!«

»O ha, ha, koliko besedij! Vedi, državljanka, vse te besede: milosrčen, dobrotljiv, usmiljen, vse to diši po starem in je strašno plemenitaško. Ljudje so od sedaj vsi med seboj jednaki, nikomur ni več potreba skazovati usmiljenja, draga moja! Minuli so časi, ko so lepe gospe, katere so iz zlatih posod jedle in ležale na svili, mislile, kdo ve kaj so storile, ako so jeden dolar vrgle tja, kjer je stradala kaka revna družina Vojska grajščinam, mir kočam: to je naše geslo Sicer pa, ko sem rekel, da jo poznam, sem menil njeno miš-

ljenje. Njej se smilijo cerkve in črnosuknarji, videli so jo celo ob smrti Kapeta (tako so imenovali kralja Ludovika XVI., katerega so umorili 21. januarija 1793) jokati ne taji mi tega, jaz to za gotovo vem.*

»Državljan« jecljala je Helena, potrta vsled tega govora Granierovega.

»To še ni vse! Tvoja mati pošiljala je svojemu bratu, izseljencu in zavezniku avstrijskemu, denar. Ali si upaš to tajiti?«

»Ali meščan, moj strijc se je izselil, da bi si rešil življenje! on živi v Nemčiji v največji revščini, in je li hudodelstvo pošiljati mu pomoči?«

»Da, državljanka! To je hudodelstvo! Francozinja ne sme družih prijateljev imeti nego svobodne republikance! Tvoja mati je postave prekršila in v tem smislu bodem jaz govoril pred tribunalom!«

»Gospod — državljan!« zaklicala je Helena in padla s sklenjenima rokama pred nekdanjega kovača, »prekličite te grozne besede! Ne bodite brezsrčni. Ne končajte mi srca s tem, da mi umorite mater! Bodite do brotljivi in usmiljeni! Vi tukaj vse premorete; imate oblast govoriti za življenje ali smrt. Porabite svojo moč in rešite mi nedolžno mater! Jaz vas bodem častila in za vas molila Tudi vi ste oče, v imenu vaših otrok vas prosim, ne zavržite me! Saj moja mati ni domovini nevarna; mi živimo tiho v medsebojni ljubezni, in ako hočete, državljan, damo vse premoženje državi. Jaz bodem srečna, ako bodem imela svojo jedino prijateljico, svojo mater Za božjo voljo, usmilite se me in ne zavržite me!«

Tako je govorila zdihujoča Helena, ali trdi jakobinec ostal je neizprosljiv.

»Ali tvoje premoženje še ni zaplenjeno?« vpraša čez nekoliko časa Granier.

»Ne«, odgovorila je začudena, »imamo še hišo.«

»In druga posestva? Kursyjsko posestvo, Valska pristava, Dourijski travniki, St. José-ski gozdovi?«

»Vse to je še naše!«

Obličje Granierovo je bilo mahoma milejše, začel je Heleno opazovati in nato je rekel:

»Poslušaj, jaz ne obljubim ničesar, ali počakaj do popoldne, hočemo videti.«

»O gospod, smem upati?«

»Bodemo videli Jaz še nič ne obljubim pojdi državljanka! Ali stoj, ne pozabi preskrbeti vina, tistega starega, in kozarcev. Jaz bodem še jednega prijatelja pripeljal seboj. In na svidenje, državljanka!«

Helena šla je z Genovefo domov. S strahom in upom premišljevala je vsako besedo, katero je izrekel Granier. Ko je stopila v sobo, kjer je bila poprejšnji dan videla še svojo mater, polile so jo solze in vzdihnila je:

»Ali se bodemo še kedaj videli? Genovefa, ali bodemo še kedaj zvečer skupaj brali? Ali se bode povrnila mati? Moj Bog! Moj Bog! Usmili se me!«

»Draga gospodična: Gospod je dober, on ne bode pustil, da bi še mater izgubili in tako postali prava sirota. In potem se je ta Granier za vas zanimal vse je tako naravno in Granier premore pri tribunalu vse, dobro in slabo.«

»Da, lahko se zgodi! Če mi on mater reši, bode najboljši prijatelj, najdražji dobitnik in morebiti pride čas, ko mu bodem lahko pokazala svojo hvaležnost!«
 »O da bi Bog tako hotel!«

II.

Nekoliko ur je za tem preteklo. Helena sedela je vsa v skrbeh poleg praznega naslanjača svoje matere. Njene oči kazale so, koliko trpi zaradi nje. Vse njeno mišljenje bilo je pri njej, ki vjeta brez dvoma v globoki ječi zabi na svojo nesrečo in misli le na svoje zapuščeno dete.

»Moj Bog«, rekla je, ko se je je zopet polastila brezmejna žalost, »ako je ne morem rešiti, ako mi jo ta mož zopet ne dá, prosim te le za jedno milost, pusti da skupaj umrjeva; ne pusti me same na svetu, združi me z njo in jaz te bodem vedno hvalila!«

Zdajci se zaslišijo težki koraki po stopnicah. Nekdo potrka. Helena hiti odpirat vrata in noter stopil je Brut Granier, katerega je spremljal neki mladenič. Helena hitela je kovaču z zaupanjem nasproti, vsaj mladej deklici je up in obup tako blizu skupaj.

»Državljan, prinašate li dobro poročilo? Bodem li videla zopet svojo mater?« vpraša v jedni sapi Helena kovača.

»Tiho, tiho, draga moja!« rekel je Granier, »počakaj, je še čas. Ti, Leonida, vsedi se tukaj poleg državljanke. Kje pa je vino, katero sem bil zahteval?«

»Tukaj, takoj!« odgovorila je Helena, ko je ravno Genovefa vstopila s steklenico in tremi kozarci na srebrnem podnožniku. Videti je bilo Granieru in njegovemu mlademu tovarišu, da sta s tem zadovoljna.

»Državljanka, mi se moramo sprijazniti! Tukaj ti predstavim Leonida Bruta Kristida Graniera, svojega sina. On ni plemenitaš, kakor tvoji prejšnji prijatelji, ampak prost republikanec, pravi domoljub, znan po vsem mestu.«

Helena pogledala je še-le sedaj Leonida, sina Granierovega. Bil je še precej lepega obraza, ali pogled bil je vsled zgodnjega pohajkovanja in krute predrznosti neprenesljiv. Takoj jo je rudečica oblila in obrnila se je proč. Med tem je stari Granier hitro pregledal vse pohištvo, krasne okvire, zlate svečnike, lestence itd. in ko je vse to kakor kak cenilec precenil, rekel je Heleni:

»Državljanka, ti veš, da sem le na tvojo prošnjo prišel semkaj, kak drugi manj znani domoljub bi postal vsled tega sumljiv; zato upam tudi, da mi bodeš hvalježna. Ti veš, da jaz lahko rešim tvojo mater.«

»Gospod, rešite mi mater! Govorite samo, kaj mi je storiti!«

»Le počasi, počasi! Jaz ti sedaj nekaj nasvetujem: ako ti bo to po volji, bode tvoja mati v malo dnevih rešena, ako ne, bode jutri . . .«

Pri zadnjih besedah je Helena obledela.

»Govorite, državljani!« rekla je s tresočim glasom, »govorite, naj bode že, kar hoče, jaz hočem storiti!«

»Lepo moje dekletce, ti se moraš z mojim sinom Leonidom omožiti; s tem pogojem bodem jo rešil, sicer pa bode še danes obsojena in jutri . . . umorjena.«

Helena bila je vsa potrta, ni vedela, je-li so sanje ali je resnica. Glas Granierov, ki je bobnel kakor grom nad njo, prepričal jo je, da je ta trenotek resen.

»Pet minut dam ti časa za premislek. Druge besede nočem slišati iz tvojih ust, kakor da ali ne!«

»Ne bode vam treba čakati na odgovor«, rekla je resno, »jaz vam obljubim, da hočem biti žena vašemu sinu, izpolnite le vi brzo svojo obljubo!«

»Jaz ti prisežem, da bodem na dan vajine poroke izpustil tvojo mater.«

»Gospod«, rekla je nevoljno Helena, »zakaj me hočete še dalje pustiti v toliki stiski, dajte mi jo še danes nazaj, ker to lahko storite. Jaz vam prisežem in hočem ostati zvesta.«

»Kaj ne, da mi potem čez mejo uideta in se moji neumnosti v pest smejita, in potem postane ubogi Leonida še pred poroko vdovec. O ne! To se ne bode zgodilo! Poglej, danes je prvi; v osmih dneh sta lahko poročena in tvoja mati bode takrat izpuščena! Sedaj pa, kje imaš rojstni list in kako se imenuješ?«

»Helena«, odgovorila je deklica.

»Helena, to svetniško ime iz starih časov mi ni prav nič všeč Prekrstili te bomo, kakor smo Leonida, ki se je bil popreje imenoval Anton; ti se bodeš odslej imenovala Klelija Lukrecija Granier.«

Te besede, posebno pa novo ime zbolelo je jako Heleno; zdelo se ji je, kakor da prihaja sedaj v novo žalostno življenje, v katerem se bode morala odreči sladkim nadam za prihodnost; vendar ona je pregnala vse te pomisleke in sprejela rada tudi ta trdi jarem za rešitev svoje matere.

»Ali smem vsaj«, vprašala je zopet »vsak dan obiskavati mater v ječi?«

»Bodemo videli.«

»Vsaj vidite, državljani, da sem se jaz vam popolnoma udala v vsem, kar ste zahtevali od mene, prepustila sebe in vse premoženje, in prosim le za to milost, gotovo mi je ne odrečete.«

»Dobro, za to prosi Leonida, on veliko premore pri državljanu Leboul.«

Helena pogledala je Leonida, in srečala se je z njegovimi očmi. On je bil sicer sprejel to ženitveno pogodbo od svojega očeta le vsled tega, ker je upal, da bodeta obogatela on in oče. Ko je pa videl Heleno, kako je lepa in blagega srca, kako žaluje za materjo, začeli so se v njem buditi nežnejši čuti, jel jo je ljubiti in želel si je je zaradi nje same.

»Gospodična . . . državljanka . . .« jel je jecljati, »jaz bodem vse storil, kar je v moji moči, da vam prekrbim to dovoljenje.«

»Dobro, Leonida, prikupiti se moraš; jaz bodem šel in skrbel, da se tudi napišejo te pogodbe. Pojdi torej z menoj!« Nato sta odšla.

Genovefa je takoj na-to prišla v sobo.

»Genovefa, zopet jo bomo videli, ona je rešena!« rekla je Helena.

»Bog bodi zahvaljen, sveta Božja porodnica in dobri Granier . . .!«

»Da, on jo bode rešil s tem pogojem, da se omožim z njegovim sinom . . .«

»Kaj!? Vi z njegovim sinom . . . To ni mogoče! Helena plemenita Kursy s tem tolovajem, morilcem, ki je tirjal in zakrivil v jakobinskem klubu smrt toliko nedolžnih ljudij! Ne, to je že greh samo na to misliti . . .!«

»In ako se ne omožim, umrje mati!«

»Moj Bog, kaka usoda, kolika nesreča!«

»Uboga gospa bi gotovo rajši umrla, nego to dovolila!«

»Ne, Bog varuj samo to misliti, rajši moli za-me, Genovefa, da ostanem trdna v vsem, kar me zadene . . .«

»Gospodična, Leonida prihaja, kaj hočeva storiti?« rekla je Genovefa, ki je k oknu stopila, da bi si solze obrisala.

»Notri ga pustiva!« odvrne Helena.

Nekoliko pozneje stopil je Leonida v sobo. Vzel je list iz žepa in ga ponudil Heleni.

»Tukaj je dovoljenje, da smete obiskati svojo mater, kadar hočete. Lahko greste takoj!«

»Gospod, lepo se vam zahvalim!«

»Ne, ni potreba. Ob enem vam naznanim, da je bila tožba proti materi umaknjena; ona boče morala sicer še nekaj dni ostati v ječi, a pred sodišče ne pride. Sedaj moram iti, ker moram v klubu staviti važne nasvete. Ali naj vas spremljam do ječe?«

»Ne, ni potreba, jaz bi najrajše videla, da pojdeva same s Genovefo.«

»No, naj bode, ako že odklonite moj predlog. Jutri pridem zopet. Na svidenje!«

»To je torej, gospodična, vaš ženin!« rekla je Genovefa, ko so se vrata zaprla za Leonidom.

»Da, draga moja, ali mati moja je rešena! Vse se mi danes boljše zdi v primeri z včerajšnjim obupnim stanjem. Sedaj pa pojdiva k materi v ječo!«

III.

Dnevi tekli so žalostni in počasi. Markiza, mati Helenina, bi gotovo ne bila dovolila v toliko žrtev svojega ljubljenega otroka, ko bi ne bila prepričana, da je potem hčerino življenje v isti nevarnosti, ko njeno. Sicer bi bila stokrat raje umrla, kakor privolila v tako móžitev.

Helena pa se ni nikoli izdala, kak boj se bojuje v njenem srcu. Materi kazala se je vedno vesela. Le postelja pričala bi bila lahko o njenih solzah in prebedelih nočeh, ko je videla uničene svoje nade. Ali vedno tolažila je sebe in mater z besedami: »Moja mati bode živela ali mene Bog skuša.«

Vsak dan prišel je Granier s sinom. Prvi delal se je gospodarja. Cenil je pohišstvo, dragotine, najemščine in sploh vse, kar mu je prišlo pod roke. Leonida pa je sedel v sobi pri Heleni in se razgovarjal z njo.

Nekega dne prišel je zopet stari Granier in rekel: »Glej, pojutranjem bode tvoja poroka. Jaz sem ti pre-skrbel lep zabavni večer. Mi bodedo namreč obhajali praznik na čast najvišjemu bitju in ti bodeš pri tem igrala ulogo boginje modrosti. Ti si lepa, mlada, veličastne vnanjosti, izvrstno se bode dalo to napraviti. Sedela bodeš v odprtem vozu v prekrasni obleki, roke in ramena bodo gola. Lasje bodo na grški način počesani in zviti; pred tabo bode se kadilo zažigalo in pesni bodo se pele tebi na čast.«

»Gospod, kaj hoče pač to biti?« rekla je Helena nevoljna.

»Kaj, to vendar ni nič čudnega! Ali ne bodeš sedaj žena republikanca? In kot žena Leonidova se moraš pač

še posebno izkazati. Čas je, da pustiš že tiste stare navade in neumnosti. Ti se moraš vesti, kakor nekdanje Rimljanke in Spartanke in ne kot tiste plemenite gospe iz kraljevih časov!«

»Ali, gospod, rimske in špartanske žene živele so same za-se tiho v hišah pri delu in se niso skoro nikoli kazale v javnosti, še manj pa pri obredih.«

»Ali bdeš tiho! . . . Jaz ne trpim nič ugovorov, ti bodeš ubogala, pa je!«

»Gospod . . . !«

Helena hotela se je še braniti, ali v tem trenutku čutila je, da jo je nekdo potipal za ramo. Obrnila se je in videla Leonida, ki je prste na usta položivši ji dal znamenje, naj molči in ne ugovarja očetu.

Stari je na to kmalu odšel, ker je imel dovolj dela, da je izmeril vse vrtove, travnike in vse drugo posestvo.

»Gospodična, ne ugovarjajte mojemu očetu«, rekel je Leonida, ko je bil sam ostal, »to ni potem nikoli nič dobrega, ali le potolažite se, jaz ne bodem trpel, da bi se vi morali skazovati pri tej svečanosti. Ako bodete moja žena, bodete moja in ne državina . . . Jaz vas bodem ljubil . . . in gotovo ne bodete nesrečni pri meni . . . !«

IV.

Republikanska svečanost opravila se je brez Helene, ker Leonida ni hotel dovoliti v to. Boginjo modrosti predstavljala je druga deklica. Določenih osem dnij je preteklo in napočil je osodepolni dan. Helena klečala je v svojej sobi in molila, da bi Bog njeno mater, za katero se je žrtvovala, še prav dolgo ohranil živo. V tej

čisti krščanski veri vzgojena smatrala je vedno zakon kot svet zakrament in njegove dolžnosti za svete . . . in sedaj naj bi vedno zvestobo obljubila možu, ki le hrepeni po njenem bogastvu, in položila svoje čiste roke v roke s krvjo omadeževane . . . Le jedna misel tolažila jo je pri tem, ta namreč, da je z milimi prošnjami dosegla pri Leonidu, da bode njiju zvezo blagoslovil tudi katoliški mašnik, in tolažila se je, da bode pri vsem tem zveza cerkveno sklenjena veljavna pred Bogom.

Genovefa prišla je v sobo in jela pripravljati obleko. Ni bilo niti cvetlic niti dragotin na njej. V tistih časih ni bilo videti lišpa. Razločka med bogatim in revnim ni bilo nikjer videti. Vsakdo se je bal, da ne bi sumnja in zavist, ki ste takrat najbolj gospodovali med ljudstvom, provzročile nevarnosti za življenje. Ko se je oblekla v priprosto obleko in dejala navaden klobuček na glavo, šla je v sobo, kjer sta jo že pričakovala Brut in Leonida Granier z notarjem. Ta je še jedenkrat prebral pogodbo.

»Tukaj je sedaj tožbeni list«, rekel je Brut, »Leonida gré sedaj v ječo po svojo taščo.«

Pri teh besedah je srce Helenino utripalo od veselja, ali ko se je nekoliko po sobi ozrla, mislila si je: »Uboga mati bode se vrnila in našla hišo tako oskrunjeno. Ta surovi Brut piše s pisalnim orodjem rajnega očeta! Oj koliko bode trpela uboga mati!«

Vstala je in šla v prednjo sobo, kjer je Genovefa tiho jokala.

»Uboga gospa prišla bode iz ječe in bode prisotna pri tej poroki; gotovo od žalosti umrje. Bog kaznuj ta dva hudobneža!« tarnala je Genovefa.

»Moj Bog!« šepetala je Helena, »bodi mi pomoč v tej stiski, daj mi moč v težkih dolžnostih! . . . Zakaj nisem pač jaz umrla mestu matere?«

Ura je bila najst.

»Koliko časa pač ni matere, morebiti je nočejo izpustiti.«

»Gospodična, tega ne, Leonida se preveč veseli ženitve, pogledajte, so že pred hišo . . .!«

»Vendar!« rekla je Helena in tekla materi naproti.

Bleda mati stopila je na hodnik. Za njo šel je Leonida v praznični obleki. Helena objela je svojo mater ali glas njen udušile so premnoge solze. Leonida odšel je v sobo in Helena prišla je mater za roko in rekla:

»Draga mati, vsi so notri; iz usmiljenja ravnaj z njimi dobro, prijazno . . . naša usoda je v njih rokah . . .«

»Moje dete! Kolika skušnja; umrla bi rajši, ko tebe dala temu hudodelcu, ako bi ne vedela, da bodeš morala potem tudi ti umreti!«

»Mati, le tiho bodi, jaz sem srečna, ako sem pri tebi, nič se mi ne more potem zgoditi!«

»Ali ta Leonida!«

»Ni tako zloben, kakor oče, obe ga bodeva skušale poboljšati . . . ali pojdiva v sobo . . . bodi prijazna z njimi.«

Ko sta v sobo stopili, pozdravil ju je Brut bolj po strani in jel brati. S to pogodbo vzete so bile ubogima ženama skoro vse pravice. Prišle ste pod oblast Leonidovo in seveda potem tudi pod Brutovo . . .

Mati se je podpisala. Nato ženin in nevesta, in potem priče. Potem šli so v mestno hišo. Leonida govoril

je iskrene, zvestobo obljubujoče besede; Helena ponovila jih je srčno. Potem bila je velika pojedina, kjer se je napivalo seveda najbolj republiki in jakobinskim prvakom, zlasti, ker je bil zraven siloviti krvolok Jožef Lebou in je bilo tudi dosti vina. Zvečer blagoslovil je pa zakon, ne da bi vedel zato stari Bruto, na skrivnem duhovnik.

V.

Zakon prinesel je Heleni vse križe in težave, katerih se je bala. Ali vendar prenašala je vse rada največkrat vesela. Posrečilo se ji je pridobiti neko nadoblast nad svojim možem z dobrotljivostjo, milobo in uljudnostjo. Že nekaterikrat je pregovorila moža, da ni stavil v klubu novih smrtnih predlogov. Veselila se je svojih zmag in upala v boljšo bodočnost, vsaj njena dobra duša želela je le odpuščanje.

Zdaj je napočil deveti termidor (mesec ljudovlade), ko se je zopet mir pričel po dveletnem viharju in moritvi. Robespierre, najhujši krvolok, umrl je na morišču v Parizu. Za tem prišli so drugi krvoloki na vrsto. Brut Granier in Josef Lebou bila sta oba ob enem pred konvent postavljena in poplačala svoje moritve nedolžnih žrtev s smrtjo na giljotini. Tudi Leonida so odpeljali v Pariz v ječo, kjer je pričakoval obsodbe. V trenutku, ko so ga odpeljali, srečal se je z očmi Heleninimi, videl je, kako žalostno je gledala za njim. Vest se je jela v njem oglašati. Jel se je kesati.

Dva dni bil je že v ječi in čakal obsodbe; vedel je že tako, kakšna ga čaka.

Noč je prišla. Leonida sedel je v globoki ječi, bolj grobu, ko človeškemu bivališču podobnej. Sence, ki jih

je napravljala svetilka, delale so ječo še groznejšo. Otožno njegovo lice naznanjalo je dovolj, kakšne misli se mu podé po glavi. Vse, kar ima smrt in temna večnost strašnega za hudodelca, prišlo mu je pred oči. Prihajale so mu v živi domišljiji pred oči sence onih, katerih smrt je bil on provzročil. Od vseh svojih krepostij mu ni ostala druga, kakor srčnost in pogum spremeniti se v nič, kar je bila po jakobinskih pojmihi smrt.

Kakor v sanjah sedel je v ječi, ko zasliši ropot pri vratih. Pogleda, kaj je, in glasen vzdih se mu izvije iz prsij. Zdelo se mu je, da vidi pred saboj prikazen. Stegnil je roke in rekel:

»Helena, ali si ti?«

»Da, jaz sem«, odgovorila je Helena, »danes prišla sem z materjo v Pariz. Izprosila sem si dovoljenje, da smem črez noč ostati pri tebi.«

»Helena, toliko dobrot pač nisem zaslužil«, odgovoril je Leonida, »ti bi me morala sovražiti!«

»Ali ne veš, Leonida, da sem jaz obljubila tebe ljubiti, ker si mi dal zopet mater in kot tvoja žena sprejela sem vse dolžnosti, ki vežejo dobro soprogo.«

»Jaz sem te onesrečil in vendar — —.«

»Saj tega nisi bil ti sam kriv!«

»Moj oče pač ni bil za tako nesrečno življenje rojen! Bil je prej priden delavec, ali krivi preroki, ki so prihajali iz Pariza, pripovedovali so, da so vsi ljudje jednaki, da ima vsak pravico do vsega. On jim je verjel, postal je republikanec, jakobinec. Ker ni hotel, da bi bil kedo več, kakor on, pošiljal je plemenitnike in bogatine v smrt na giljotino . . . jaz sem delal po njegovem

vzgledu, zato bodem jutri umrl po njegovem vzgledu. Ali zakaj se jokaš?«

»Jaz se jokam, ko mislim na tvojo prihodnjost . . .«

»Moja prihodnjost je čisto priprosta: Jutri bodem zaslišan, obsojen, umorjen.«

»Toda tvoja duša in Bog?«

»Bog, kaj govoriš o njem, kaj mi more on pomagati?«

»Vse, ako le hočeš; za jedno besedico kesanja dá ti on celo srečno večnost . . . Anton, pomisli na to . . . Bog je dober, njegovo usmiljenje je tukaj večje, ko pravičnost!«

»Anton . . . Bog! ti mi tukaj govoriš, kakor moja rajnka mati. Vesel sem, da ona ni vsega tega doživela.«

»Ali ti nje ne ljubiš ali nočeš biti združen z njo?

»Dragi Anton, Bog sam ti ponuja roko! Njegov Sin sam je rekel, da je v nebesih večje veselje nad enim spokorjenim grešnikom, ko nad devetindevetdesetimi pravičnimi, ki ne potrebujejo pokore . . . Ali ti nočeš napraviti svojemu Stvarniku takega veselja?«

»Ali je pa vse to tudi res? . . . Včasih sem veroval.«

»Veruj še sedaj! Ob uri, ko prideš na drugi svet, vsaj lahko pričakuješ od Boga . . .«

»Res je, draga Helena! Ti si me storila zopet otroka, kakor sem nekdanj pri materi sedel na naročju, ko mi je pripovedovala o Mariji in svetnikih. Zakaj nisem umrl takoj v zibeli . . . Zakaj sem moral ti zadnji dve leti živeti!«

»Dragi Anton! Bog se te bode usmilil; ali res obžaluješ iz srca?«

»Iz vse duše, iz vseh močij prosim Boga odpuščenja za svoje grozovitosti, svoje hudobije . . . Tako zelo sem ga bil razžalil.«

»Svetniki so grešili in kes jih je odvezal pregreh, pokora pa jih je spremenila v svetnike.«

»Ponovi mi, Helena, te zadnje besede še jedenkrat! Zlasti zaradi tebe sem najbolj kazni vreden. Tolaži me v zadnji uri in reši mi dušo, ako tudi je že izgubljeno telo.«

Pri teh besedah padel je Granier pred kolena svoje žene in ji poljubljal roke in močil s solzami. Ona pa ga je vzdignila, vzela v roke sveto knjigo in brala iz nje Antonu, ki jo je poslušal pazljivo.

Noč je pretekla med molitvijo in branjem; združila sta svoje misli ob robu groba.

Ko se je zaznal dan, vstala je Helena, poljubila Antona, dala mu srebrni križec, katerega je bila vedno pri sebi nosila in šla potem iz ječe.

Mati njena, markiza pl. Kursy, med tem ni bila brez dela. Šla je k več vplivnim osebam, zlasti k poslancem okraja Artoiskega in jih prosila, da bi rešili Graniera, kar so vsi obljubili. Drugi dan bil je Granier oproščen in Helena bila je tega srčno vesela, in je Boga hvalila, kakor bi ji bil vrnil moža po njenem srcu in volji.

Težko ga je čakala v gostilni, kjer se je bila nastanila. Prišel je v obleki, ki je naznanjala njegov namen. Bil je v obleki republikanskega vojaka, ki so imeli iti na mejo proti sovražniku.

Leonida bil je vesel in odločen; šel je k gospej pl. Kursy in ji hvaležno roko poljubil, potem se je obrnil

k Heleni in ji rekel: »Draga žena, ta obleka ti pové moj namen. Jaz nisem tebe vreden, sedaj še-le vidim razliko med seboj in teboj. Ti si tako čista in sveta, ali jaz nesrečnež . . . Ali jaz hočem se skazati tebe vrednega. Sedaj se bojujejo na meji; tam hočem ali kot junak umreti ali pa z junaštvom tebe zaslužiti.«

»Dragi mož, s takim kesom je vse popravljeno.«

»Seveda pred teboj, ker si bolj Bogu podobna, ko ljudem, ali na svetu ne! Tebe ne smé radi mene oblití rudečica, jaz hočem svojo mladost in hudobijo pokriti z junaštvom.«

»Pojdi torej, ali misli na svojo ženo, ki te ljubi, in bode molila, da se vrneš srečen in zdrav.«

»In vi, gospa«, obrne se Leonida k markizi, »ali mi morete odpustiti?«

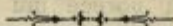
»Da, ali jaz storim več, jaz vas blagoslavljam in ako se vrnete, bodem zaupljivo svojo hčer izročila v vaše roke.«

»Jaz vzamem srečo življenja seboj: srčnost umreti! Moja mati, moja Helena, zdravi ostanite!«

Sel je na mejo k vojski, ki je imela črez Alpe iti v Italijo pod poveljstvom mladega generala Napoleona Bonaparteja, ki je postal takrat prvič poveljnik v vojski. Deset mesecev pozneje padel je Leonida v nekej bitki v gorenji Italiji. Držal je besedo; odlikoval se je s srčnostjo v dōbi, ko je bilo samozatajevanje občna postava. Helena ga je objokovala, kajti ljubila ga je bila od dné, ko je bil nesrečen postal . . . od onega dneva, ko mu je vse lahko odpustila.

Po smrti svojega moža dala je ona posestva, ki si jih je bil njen mož pridobil po krivici, njihovim po-

sestnikom nazaj, dve leti živela je na to z materjo v samoti, potem pa se je omožila v drugič in našla v tem zakonu vso srečo, katero je bila poprej žrtvovala najsvetejši dolžnosti, čisti, pravi otročji ljubezni do svoje matere.

XIII.

Nesrečne šlapke.

(Pravljica iz jutrovi dežel. Zapisal F. S. Šegula.)

V Bagdadu živel je svoje dni star trgovec, po celem mestu znani velik skopuh, Abu Kazem Tamburi. (»Abu« pomeni »oče«, toraj Oče-Kazem Tamburi.)

Dasi sila bogat, nosil je obleko slabšo kakor berač, krpa na krpi, da se niti ni poznala več prvotna barva njegovega kaftana (suknje), niti turbana na glavi. Najvbožniše pa je bilo njegovo obuvalo, stare šlapke. Podplati bili so polno nabiti z velikimi žrebli, gornje usnje in jermenje pa so krpali že 10 let razni čevljarji mesta. Po večnem tem krpanju so postale sila težke. Vsakdo v mestu jih je že poznal, ljudje pa so rekali že v pri-slovici: »Neroden si, kakor šlapke Kazemove!«

Oče-Kazem-Tamburi pride nekega dne na glavni trg, kjer se mu najprej posreči za jako nizko ceno kupiti celo zbirko dragocenih steklenih brušenih posodic. Sprehaja se dalje in pride do prodajalnice, kjer so ravno rubili nekega ubogega prodajalca zlahtnih dišav, in tu se okoristi z nesrečo bližnjega ter kupi za pol vrednosti vse tam naložene steklenice dišeče vode iz rož. Oče-Kazem je bil danes prav dobre volje. Že so pričakovali njegovi znanci, da jih bo povabil na dobro južino, ker v Bagdadu

bila je takrat navada, ako je kateri trgovec napravil prav dober kup, povabil je na južino svoje sosede. Abu Kazem pa tega ni storil; le sebi je hotel kaj privoščiti, ter se podal naravnost v kopeljišče. Ko je tukaj odlagal svoja oblačila, poreče mu eden njegovih prijateljev (Abu-Kazem imenoval ga je vsaj prijatelja, toda skopuh nima prijateljev): »Moral si boš naročiti novih slapk; vse mesto te radi teh že zaničuje!« — »Sem že tudi sam mislil, da si kupim nove«, reče Kazem, »ali če le-te prav pogledam, vidim, da še tudi niso tako slabe, da bi ne mogle služiti še nekaj let!« Potem se poda v kopelj.

Za njim pride se kopat tudi Kadi (ali mestni župan) Bagdadski. Ker je pa Kazem prej prišel, se naravno tudi prej poda iz kopelji, ali zunaj ne najde več svojih slapk, pač pa je ležal ravno na njih mestu par prav lepih novih. Kazem ni neumen, hitro sprevidi: mojih ni, a tu so nove šlapke, dar prijatelja, ki me je pred kopeljo tako lepo na nove opominjal. Lahkonog odteče domu s trdnim sklepom, brž ko vidi onega prijatelja, bode se mu lepo zahvalil za ta dobrodošli dar.

Po nesreči pa so bile one šlapke kadijeve, katere je kak nepridiprav na mesto Kazemovih položil, te pa skril. Ko župan iz kopelji pride in ne najde slapk, se razsrdi. In ko služabniki vse kote preiščejo, ter le neke stare šlapke najdejo, — vsak jih je itak poznal, Kazemove, — se še bolj razsrdi, dá Kazema nazaj pritirati in ga v ječo vreči. Drugi dan moral bo osla jezdit, nazaj obrnen, a oslov rep v roki držati, (to je kazen za tata na Jutrovem!) ali pa plačati. Da se Kazem veliki sramoti izogne, plačal je, oh plačal Kadiju toliko svetlih

zlatov, da bi si zanje lahko kupil stotino novih lepih rudečih šlapk.

Ko pride na svoj dom, pogleda skozi okno, — mimo je tekla reka Tigris, — ha, si misli, ne bodete mi več škodovale, ne; popade šlapke in jih v globoko vodo zakadi. Drugi dan vlekli so ribiči prav težko koj prvo mrežo. Velika riba bo, si mislijo, a mesto ribe privlečejo iz vode težke Kazemove šlapke. To je bilo jeze in zmerjanja! »Navlašč nam je to storil, da se z nas norčuje! O čakaj, stari skopuh, ti jih že vrnemo!« porekli so ribiči. In nesel jih je eden ribičev v večernem mraku pred hišo Kazemovo, ter je skoz odprto okno hoče vreči skopuhu pred noge. Ali o nesreča! Zadel je ob one dragocene steklene posodice ter ob steklenice z dišečo vodo iz rož, dragocenosti, ki so bile na oknu v tako lepem redu razpostavljene. Steklo se je do cela zdrobilo, dišeča voda pa se raztekla po tleh.

Morete si misliti, kaj je porekel Kazem, ko je v hišo stopil. »O nesrečne šlapke, ste zopet tu?!« Popade jih, vzame lopato in hiti na vrt, da jih tam kar žive zakoplje. Urno in skrbno je kopal Kazem, sosed pa, ki je že davno imel »piko« na njega, ga je opazoval. Mahoma se poda pred Said-pašo, sultanovega namestnika, in mu naznani, da je na lastne oči videl, kako je Kazem izkopal na svojem vrtu globoko iz zemlje velik zaklad. (Zakladi, ki se izkopljejo iz zemlje, pripadajo na Turškem po postavi sultanu!) Takoj pripeljejo Kazema. Zastonj se je rotil: ni res, ni najdel zaklada, zakopal je le nesrečne svoje šlapke; sam je domu hitel, jih izkopal ter prinesel pred namestnika, vse zastonj! Ta hoče imeti cekine in Kazem jih je moral šteti, če jih ni hotel do-

biti na podplate, ter zraven, ker je cesarjev zaklad zatajil, še zgubiti svojega posestva.

Ves obupan se vrača Kazem domu mimo vodovoda, ki je tekel skozi mesto. Dobra misel mu pride, potisne šlapke v vodovod. »Tu bode vas pa vendar šejtan vzel!« mrmral je sam pri sebi. Ali šejtan (satan) je bil po naključju ravno v mlaji onega vodovoda in je slišal, kar je šepetal Kazem. Potisne šejtan mlaja in šlapke v cev, da voda ni mogla naprej teči. Čez nekaj ur že stala je palača Said-paše v vodi, kmalo je bilo pol mesta v nevarnosti, da se potopi. Tekali so čuvaji in mojstri vodovoda semtertje, iskali so vzroka povodnji, a našli v zadelani cevi stare šlapke, — nesrečne šlapke Kazemove. Kmalo pritirajo tudi Kazema, ter ga v ječo vržejo. Očividno se je hotel maščevati nad namestnikom in poplaviti vse mesto. Drugo jutro štel je zopet težke, skoraj zadnje cekine, šlapke mu je pa namestnik vestno v roke dal.

»Kaj naj storim z vami?« godrnjal je Kazem. »Vem, voda vas noče, ogenj naj vas uniči!« Ali prej jih mora posušiti. Zanese jih tedaj na ravno površje svoje hiše (na Jutrovem imajo ravne strehe, da se na njih človek lahko sprehaja!), ter jih položi tje pred ljubo žarko solnčice. To pa je opazil psiček na sosedni strehi in bil je jako radoveden, kaj tam leži. Preskoči streho in začne vlačiti šlapke semtertje; bil mu je prav kratek čas. Pa nesreča hoče, da ena šlapka pade s strehe dolj na ulico ter zadene neko imenitno gospo, ki je ravno mimo šla, tako močno na glavo, da reva brez-zavestna na cesti obleži. Zopet je moral pred sodnika Kazem, se-vé, njegove šlapke uničile bi skoraj gospej živ-

ljenje. Ves potr t prosi Kazem: »O Kadi, o mož pravice, vse sem voljen trpeti, vse plačati, le modro sodi in tako razsodi, da sem enkrat rešen teh cokelj, tega vira vse svoje nesreče in sramote! Bog ve, kaj mi hoče šejtan še vse hudega storiti s tem svojim orodjem! Obsodi me, o modri Kadi, a reši me teh šlapk!«

Kadi je uslišal prošnjo nesrečneža. Šlapke je pri sebi obdržal, Abu-Kazem-Tamburija pa je lepo podučil, da je skopuh navadno sam sebi največja kazen.

KAZALO.

	Stran
I. Simbaloba	1
II. Srečna pomota	11
III. Kjer ni Boga, ni sreče	19
IV. Žgoči hlebec	27
V. Zviti Lipe	30
VI. Svetinja	35
VII. Stari gospod	43
VIII. Bog je	51
IX. Srebrne jaslice	57
X. In vendar!	69
XI. Kozarček	78
XII. Jakobinska nevesta	83
XIII. Nesrečne šlapke	103

